

مطالعات معماری ایران ۲۴

دوفصلنامه علمی دانشکده معماری و هنر، دانشگاه کاشان

سال دوازدهم، شماره ۲۴، پاییز و زمستان ۱۴۰۲

- ◆ مدارس شهر یزد در روزگار آل کاکویه و اتابکان: بازشناسی معماری و فهم ماهیت مدارس بر پایه گزارش‌های تاریخی و شواهد محیطی
 - ذات‌الله نیک‌زاد/ مجتبی مهر علی کردیچه
- ◆ مسجد و مدرسه دارالاحسان سندیج: بررسی صورت اولیه و دگرگونی‌ها
 - سید کامیار نقشبندی/ زهرا اهری/ هادی صفایی‌پور
- ◆ تحقیقات پرسش‌مدار: مطالعات میان‌رشته‌ای معماری و علوم انسانی
 - زهرا اهری/ هادی ندیمی/ پریسا رحیم‌زاده/ مریم حیدر خانی/ فاطمه توانایی مروی/ صحرا عابری زاهد/ شیوا فلاح نجم‌آبادی
- ◆ تأثیرات شیوه زندگی زنان قوم لر بر تعریف عرصه‌های خصوصی و جمعی در خانه‌های تاریخی-قاجاری خرم‌آباد
 - مژگان هادی‌پور مرادی/ مسعود ناری قمی/ ساناز رهروی پوده/ مریم قاسمی سیجانی
- ◆ از ناصری تا اهواز؛ بازخوانی تجربه تجدد در یک شهر ایرانی عصر قاجار
 - روح‌الله مجتهدزاده/ کاوه رستم‌پور/ امین مقصودی
- ◆ زیبایی‌شناسی منظر براساس شعر توصیفی دوره غزنوی، ۳۸۰-۴۳۲ق
 - حمیدرضا جیحانی/ مریم رضایی‌پور
- ◆ گونه‌شناسی فضایی - کالبدی مساجد تاریخی استان فارس
 - سید محمدحسین ذاکری/ سیده یاسمن ده‌بزرگی/ زهرا غلامی روین‌تن
- ◆ پتانسیل‌سنجی تهویه طبیعی در فضاهای اداری از منظر اقلیم و طرح فضای داخلی در مراکز استان
 - پریسا راه‌حق/ زهرا سادات زمریدیان/ محمد تحصیلدوست
- ◆ بررسی نقش مصالح بومی در بناهای سنتی شهر کاشان از منظر پایداری زیست‌محیطی
 - بابک عالمی/ مهدی ممتحن/ مرضیه نادری قمی
- ◆ ارزیابی شاخص‌های یکپارچگی میراث شهری با استفاده از فرایند تحلیل شبکه (ANP)
 - لیلا مقیمی/ پیروز حناچی/ سمیه فدائی‌نژاد بهرام‌جردی
- ◆ زیبایی‌شناسی نماهای اجرکاری مدرن آپارتمان‌های مسکونی شهر تهران طی دو دهه اخیر از منظر منطقه‌گرایی انتقادی
 - میلاد حبیبی لیالستانی/ محمدرضا نعیمی/ احسنعلی پورمند/ رضا افهیمی
- ◆ مناظره در «چیستی ربط سلام با اسلام»، و چگونگی فاعلیت و تأثیر اصول و قوانین نتیجه‌شونده از این دو در هنر و معماری اسلامی گذشته، حال و آینده
 - محمدعلی آبادی

مطالعات معماری ایران

دوفصلنامه علمی دانشکده معماری و هنر، دانشگاه کاشان

سال دوازدهم، شماره ۲۴، پاییز و زمستان ۱۴۰۲
صاحب امتیاز: دانشگاه کاشان
مدیر مسئول: دکتر علی عمرانی پور
سر دبیر: دکتر غلامحسین معماریان
مدیر داخلی: دکتر بابک عالمی

هیئت تحریریه (به ترتیب الفبا):
دکتر عباس اکبری. دانشیار دانشگاه کاشان
دکتر حمیدرضا جیحانی. دانشیار دانشگاه شهید بهشتی
دکتر پیروز حناچی. استاد دانشگاه تهران
دکتر شاهین حیدری. استاد دانشگاه تهران
دکتر مارکوس ریتز. استاد دانشگاه وین
دکتر محمدصادق طاهر طلوع دل. دانشیار دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی
دکتر بابک عالمی، دانشیار دانشگاه کاشان
دکتر علی عبد الرؤوف. استاد دانشگاه حمد بن خلیفه قطر
دکتر علی عمرانی پور. دانشیار دانشگاه کاشان
دکتر فاطمه کاتب. استاد دانشگاه الزهرا (س)
دکتر حسین کلانتری. استاد جهاد دانشگاهی
دکتر اصغر محمد مرادی. استاد دانشگاه علم و صنعت ایران
دکتر غلامحسین معماریان. استاد دانشگاه علم و صنعت ایران
دکتر محسن نیازی. استاد دانشگاه کاشان

درجه علمی پژوهشی دوفصلنامه مطالعات معماری ایران طی نامه شماره ۱۶۱۶۷۶ مورخ ۱۳۹۰/۰۸/۲۱ دبیرخانه کمیسیون نشریات علمی کشور، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ابلاغ گردیده است.

پروانه انتشار این نشریه به شماره ۹۰/۲۳۰۳۰ مورخ ۹۱/۹/۷ از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی صادر شده است.

این نشریه حاصل همکاری مشترک علمی دانشگاه کاشان با دانشکده معماری دانشگاه تهران، دانشگاه تربیت مدرس، دانشگاه الزهرا (س)، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه شهید رجایی، پژوهشکده فرهنگ، هنر و معماری جهاد دانشگاهی و انجمن علمی انرژی ایران است. نشریه مطالعات معماری ایران در پایگاه استنادی علوم کشورهای اسلامی (ISC)، پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (SID)، پایگاه مجلات تخصصی نور (noormags.ir)، پرتال جامع علوم انسانی (ensani.ir) و بانک اطلاعات نشریات کشور (magiran.com) نمایه می شود.

تصاویر بدون استناد در هر مقاله، متعلق به نویسنده آن مقاله است.

(نسخه الکترونیکی مقاله‌های این مجله، با تصاویر رنگی در تارنمای نشریه قابل دریافت است.)

عکس روی جلد: محمد موحدنژاد
(ایوان مدرسه چهارباغ، اصفهان)
همکار اجرایی: فائزه تفرشی
نشانی دفتر نشریه: کاشان، بلوار قطب راوندی، دانشگاه کاشان، دانشکده معماری و هنر، کدپستی: ۸۷۳۱۷-۵۳۱۵۳
رایانامه: j.ir.arch.s@gmail.com
ویراستار ادبی فارسی: ویراستار ادبی فارسی: معصومه عدالت پور
ویراستار انگلیسی: غزل نفیسه تابنده
دورنگار: ۰۳۱-۵۵۹۱۳۱۳۲
پایگاه اینترنتی: jias.kashanu.ac.ir

شاپای الکترونیکی: ۲۶۷۶-۵۰۲۰

فهرست

- ۵ مدارس شهر یزد در روزگار آل کاکویه و اتابکان:
بازشناسی معماری و فهم ماهیت مدارس بر پایه گزارش‌های تاریخی و شواهد محیطی
ذات‌الله نیک‌زاد/ مجتبی مهرعلی کردیچه
- ۲۷ مسجد و مدرسه دارالاحسان سنندج: بررسی صورت اولیه و دگرگونی‌ها
سید کامیار نقشبندی/ زهرا اهری/ هادی صفایی‌پور
- ۵۵ تحقیقات پرسش‌مدار: مطالعات میان‌رشته‌ای معماری و علوم انسانی
زهرا اهری/ هادی ندیمی/ پریسا رحیم‌زاده/ مریم حیدرخانی/ فاطمه توانایی مروی/ صحرا عابری زاهد/ شیوا فلاح نجم‌آبادی
- ۷۷ تأثیرات شیوه زندگی زنان قوم لر بر تعریف عرصه‌های خصوصی و جمعی در خانه‌های تاریخی-قاجاری
خرم‌آباد
- مژگان هادی‌پور مرادی/ مسعود ناری قمی/ ساناز رهروی پوده/ مریم قاسمی سیچانی
۱۰۹ از ناصری تا اهواز؛ بازخوانی تجربه تجدد در یک شهر ایرانی عصر قاجار
روح‌الله مجتهدزاده/ کاوه رستم‌پور/ امین مقصودی
- ۱۲۹ زیبایی‌شناسی منظر براساس شعر توصیفی دوره غزنوی، ۳۸۰-۴۳۲ق
حمیدرضا جیحانی/ مریم رضایی‌پور
- ۱۵۱ گونه‌شناسی فضایی - کالبدی مساجد تاریخی استان فارس
سید محمدحسین ذاکری/ سیده یاسمن ده‌بزرگی/ زهرا غلامی روین‌تن
- ۱۶۹ پتانسیل‌سنجی تهویه طبیعی در فضاهای اداری از منظر اقلیم و طرح فضای داخلی در مراکز استان
پریسا راه‌حق/ زهرا سادات زمردیان/ محمد تحصیلدوست
- ۱۹۳ بررسی نقش مصالح بومی در بناهای سنتی شهر کاشان از منظر پایداری زیست‌محیطی
بابک عالمی/ مهدی ممتحن/ مرضیه نادری‌قمی
- ۲۱۵ ارزیابی شاخص‌های یکپارچگی میراث شهری با استفاده از فرایند تحلیل شبکه (ANP)
لیلا مقیمی/ پیروز حناچی/ سمیه فدائی‌نژاد بهرام‌جردی
- ۲۴۳ زیبایی‌شناسی نماهای اجرکاری مدرن آپارتمان‌های مسکونی شهر تهران طی دو دهه اخیر از منظر
منطقه‌گرایی انتقادی
میلاذ حبیبی لیالستانی/ محمدرضا نعیمی/ حسنعلی پورمند/ رضا افهمی
- ۲۶۳ مناظره در «چپستی ربط سلام با اسلام»، و چگونگی فاعلیت و تأثیر اصول و قوانین نتیجه‌شونده از این دو
در هنر و معماری اسلامی گذشته، حال و آینده
محمد علی‌آبادی
- ۳۳۰ بخش انگلیسی

تحقیقات پرسش مدار: مطالعات میان‌رشته‌ای معماری و علوم انسانی*

زهره اهری**

هادی ندیمی***

پریسا رحیم‌زاده****

مریم حیدر خانی*****

فاطمه توانایی مروی*****

صحرا عابری زاهد*****

شیوا فلاح نجم‌آبادی*****

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۰۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۱۵

علمی پژوهشی

چکیده

فرایند تحقیق در بخش قابل توجهی از موضوعات معماری با رویکردها و روش‌های تحقیق علوم اجتماعی و انسانی درآمیخته است؛ اما چگونگی پیشبرد فرایند تحقیق با کاربرد این رویکردها و روش‌ها در معماری، بررسی شایانی نشده است. هدف این مقاله تعریف تحقیق پرسش مدار در معماری و معرفی گستره و انواع و فرایندهای آن است. موضوع تحقیقات پرسش مدار در حوزه میان‌رشته‌ای معماری و علوم انسانی و اجتماعی قرار می‌گیرد و با راهبردهای تحقیق متداول در این حوزه‌ها انجام می‌شود. این تحقیق در چارچوب راهبرد طبقه‌بندی و با بررسی و تحلیل مصادیق رساله‌های دکتری معماری منتخب دانشگاه‌های برتر جهان انجام شده است. نتایج مقاله نشان می‌دهد تحقیقات پرسش مدار به‌جای فرضیه‌پردازی با پرسش دنبال می‌شود؛ پرسش از پدیده‌ای معاصر، یا شرایطی در گذشته یا حوزه ناشناخته یا سامان نیافته‌ای از دانش که برای محقق مبهم است. تحقیق پرسش مدار از حیث نسبت محقق با موضوع پرسش سه نوع است: موضوعی در زمان گذشته نسبت به محقق که فهم آن با واری داده‌های تاریخی میسر است؛ یا موضوعی هم‌زمان با محقق که با تحلیل داده‌های حاصل از بستر طبیعی، وقوع آن پیش می‌رود؛ یا موضوعی معمارانه که فهم آن با هر دو وضعیت تاریخی و معاصر پدیده سروکار دارد. نتیجه تحقیق پرسش مدار اغلب در قالب توصیف غنی و مفصل یا روایتی منسجم عرضه می‌شود.

کلیدواژه‌ها:

روش تحقیق معماری، تحقیق میان‌رشته‌ای، تحقیق پرسش مدار، رساله دکتری.

* این مقاله مستخرج از طرح پژوهشی با عنوان «بررسی رساله‌های دکتری معماری در دانشگاه‌های برتر جهان، از حیث نوع تحقیق» به تألیف نگارندگان است که برای شاخه هنر و معماری گروه علوم مهندسی فرهنگستان علوم انجام شده و در سال ۱۳۹۸ به پایان رسیده است.

** دانشیار، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی، نویسنده مسئول، z_ahari@sbu.ac.ir

*** استاد، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی

**** کارشناس ارشد مطالعات معماری ایران، دانشگاه شهید بهشتی

***** دکتری معماری، دانشگاه شهید بهشتی

***** دانشجوی دکتری معماری، دانشگاه شهید بهشتی

***** دانشجوی دکتری جغرافیای انسانی، دانشگاه گوتته، فرانکفورت، آلمان

***** کارشناس ارشد نحو فضا، کالج دانشگاهی لندن، انگلیس

مطالعات معماری ایران

دو فصلنامه معماری ایرانی

شماره ۲۴ - پاییز و زمستان ۱۴۰۲

۵۵

صفحات ۵۵-۷۵

پرسش‌های پژوهش

۱. تحقیق پرسش‌مدار در چارچوب رساله‌های دکتری معماری چه ویژگی‌هایی دارد؟
۲. پرسش از موضوع تحقیقات پرسش‌مدار و پیشبرد آن در حوزه‌ها و موضوعات مختلف معماری چگونه است؟
۳. تحقیقات پرسش‌مدار از حیث آغاز و فرایند پیشبرد و نتیجه تحقیق چه مشخصات و انواعی دارد؟

مقدمه

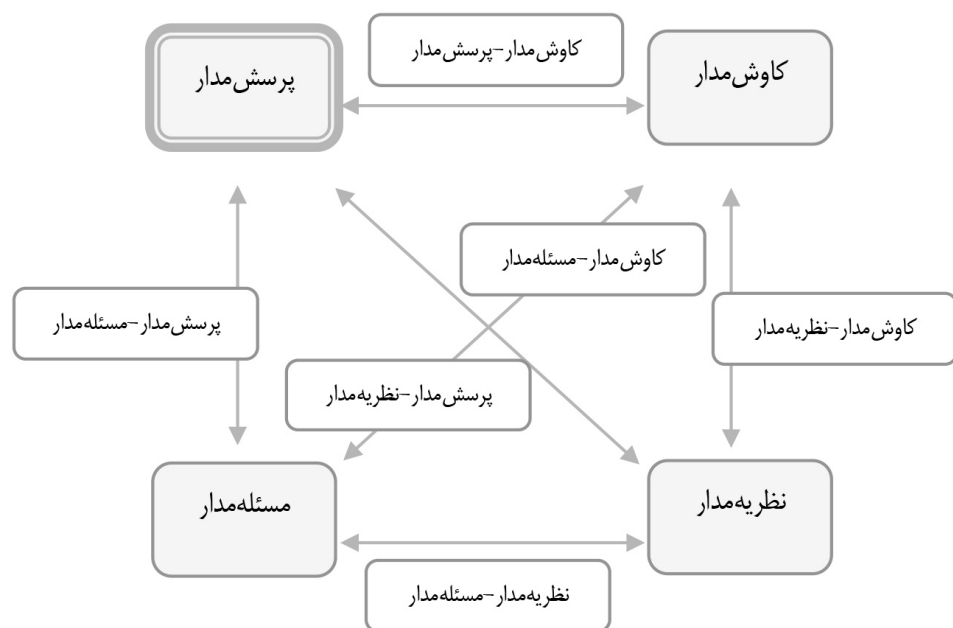
در چند دهه گذشته و به‌ویژه با تأسیس دوره‌های دکتری معماری، تحقیق درباره معماری بسط یافته است. چندوجهی بودن معماری، مطالعه و تحقیق درباره آن را با حوزه‌های گوناگون معرفت‌انسان پیوند می‌زند. در تحقیقاتی که موضوع آن در فصل مشترک میان رشته معماری و دیگر حوزه‌های معرفت قرار می‌گیرد، راهبردها، روش‌ها و شگردهای تحقیق در آن حوزه‌ها به کار می‌رود و در ترکیبی میان‌رشته‌ای^۱ یا چندرشته‌ای^۲ دانش تولید می‌شود. برای مثال، تحقیقات مربوط به انرژی و مصالح ساختمانی، با استفاده از روش‌های آزمایشگاهی مأخوذ از حوزه علوم فیزیکی و طبیعی، تحقیقات مربوط به شیوه رفتار انسان‌ها در محیط‌های مصنوع، با استفاده از مفاهیم و روش‌های علوم رفتاری، و تحقیقات مربوط به بررسی شیوه ادراک انسان‌ها از مکان زیستشان، با استفاده از رویکردهای کیفی مأخوذ از علوم اجتماعی و علوم انسانی انجام می‌شود. بنابراین برحسب پرسشی که محقق معماری پاسخ آن را جست‌وجو می‌کند، رویکردها و راهبردها و روش‌ها و شگردهایی را از حوزه‌های معرفتی مرتبط با آن پرسش به کار می‌گیرد تا به پاسخ مناسب دست یابد. جوان بودن موضوع روش تحقیق در معماری و پیشینه کم توجه به تحقیقات این حوزه از منظر میان‌رشته‌ای سبب شده است که راهبردها و روش‌های مطرح در این حوزه، تعاریف و مفاهیم و چارچوب‌های روشی نداشته باشد و امکان استفاده نظام‌مند از آن برای تحقیقات جدید میسر نباشد.

با توجه به اینکه موضوع معماری، خلق مکان برای انسان است، در سال‌های اخیر، در تحقیقات معماری، به رویکردها و راهبردهای تحقیقی که امکان شناسایی شیوه فهم و عمل انسان و چگونگی رابطه وی با دیگران را فراهم می‌کند، یعنی روش‌شناسی تحقیق در علوم اجتماعی و علوم انسانی، توجه ویژه‌ای شده است. به‌کارگیری این رویکردها و راهبردها به‌صورت میان‌رشته‌ای یا حتی فرارشته‌ای^۳ اغلب به نتایج انتقادی و مهمی در حوزه معماری می‌انجامد. باین‌حال، در تعداد کمی از کتاب‌های روش تحقیق برای معماران، رویکردها و روش‌های تحقیق مأخوذ از علوم انسانی و اجتماعی، چنان‌که در این حوزه‌ها به کار می‌رود، مطرح شده و به فرایند تحقیق یا به عبارتی، چگونگی کاربرد این رویکردها و روش‌ها در حوزه پیوندش با معماری توجه شایانی نشده است.^۴

هدف این مقاله، بررسی تحقیقات پرسش‌مدار در معماری به‌مثابه یکی از شیوه‌های مواجهه با موضوع تحقیق است. تحقیقات معماری پرسش‌مدار در حوزه میان‌رشته‌ای معماری و حوزه‌های علوم اجتماعی و علوم انسانی قرار دارد و با راهبردهای تحقیق مأخوذ از این حوزه‌های دانش انجام می‌شود. تحقیق پرسش‌مدار یکی از چهار «نوع تحقیق» معماری در دسته‌بندی «سند راهبردی آموزش معماری دوره دکتری» است. دسته‌بندی تحقیقات معماری در این سند با رویکردی متفاوت با دسته‌بندی‌های موجود و «به اعتبار ماهیت تحقیق یا چگونگی نسبت تحقیق با پرسش‌آغازین و اصلی تحقیق یا محتوا و مفاد تحقیق» انجام شده است (اعضای شاخه هنر و معماری گروه علوم مهندسی ۱۳۹۴، ۵۴). در پژوهش حاضر، با وام گرفتن تعریف اولیه از تحقیق پرسش‌مدار تلاش کردیم با کمک نمونه‌ها این تعریف را تدقیق کنیم و انواع تحقیق پرسش‌مدار در رساله‌های دکتری معماری را روشن کنیم.

تحقیق جست‌وجوی نظام‌یافته داده‌ها و بهره‌گیری از آن برای خلق فهم تازه‌ای از پدیده‌ها (Leedy and Ormord 2016, 2) یا چنان‌که جیمز اسنایدر^۵ (۱۹۸۴) درباره تحقیقات معماری بیان کرده، «جست‌وجوی نظام‌یافته برای خلق دانش» (به نقل از Groat and Wang 2013, 8) است. این تعاریف که بر کیفیت اجرای تحقیق یا فرایند آن متمرکز است، مبنای چارچوب تازه تقسیم‌بندی انواع تحقیق در «سند راهبردی آموزش معماری دوره دکتری» است. در چرایی

ایجاد این دسته‌بندی عنوان شده است که «چگونگی و مرتبه و دقت پرسش اصلی تحقیق در ماهیت عمل تحقیق اثر می‌گذارد، می‌توانیم بگوییم که نوع تحقیق مستقیماً با ماهیت عمل تحقیق نسبت دارد» (اعضای شاخه هنر و معماری گروه علوم مهندسی ۱۳۹۴، ۵۴). دسته‌بندی مطرح در «سند راهبردی آموزش معماری» شامل چهار دسته کاوش مدار، پرسش مدار، نظریه‌مدار^۲ و مسئله‌مدار^۱ است و پژوهش بررسی رساله‌های دکتری معماری در دانشگاه‌های برتر جهان از حیث نوع تحقیق نشان داد هر تحقیق در حوزه معماری، در یکی از این چهار دسته یا دسته‌های ترکیبی آن‌ها (تصویر ۱) قرار می‌گیرد و طیف بسیار وسیعی از تحقیقات معماری را توصیف می‌کند. در این مقاله دسته تحقیقات معماری پرسش‌مدار بررسی شده است.^۹

تصویر ۱: ماتریس انواع تحقیق معماری (ندیمی و دیگران ۱۳۹۸)

پژوهش حاضر در پی فهم و روشن کردن دانش چگونگی تحقیق کردن در معماری، با استنباط و استنتاج از تحقیقات پیشین و نظر کردن به فرایندها و روش‌شناسی و راهبردهای اتخاذشده در آن است، و مبتنی است بر بررسی نمونه‌هایی از رساله‌های دکتری معماری در دانشگاه‌های مختلف. چگونگی کاربرد و اتخاذ انواع روش‌ها و رویکردهای تحقیق که در این رساله‌ها مستتر است، دانش ضمنی این حوزه را تشکیل می‌دهد. تولید دانش جدید از طریق مفهوم‌سازی دانش ضمنی موجود و تبدیل آن به دانش نظام‌مند صورت می‌گیرد تا بتوان آن را در تحقیقات جدید به کار برد. چنین فرایندی با بررسی تحقیقات موجود از منظرهای مختلف امکان‌پذیر است. بنابراین در این مقاله، تحقیقات معماری از نوع پرسش‌مدار، با اتکا به نمونه‌هایی از رساله‌های دکتری معماری منتخب از دانشگاه‌های برتر جهان^{۱۰} بررسی شده است. این پژوهش بر چکیده رساله‌ها^{۱۱} مبتنی است. فرض بر این است که چکیده فشرده محتوایی و روشی رساله و گویای موضوع و کیفیت اجرای آن است؛ اما در صورت لزوم و امکان به خلاصه و متن رساله‌ها هم مراجعه شده است. در این مقاله پس از تعریف تحقیق پرسش‌مدار، برای روشن کردن ماهیت آن به کمک نمونه‌های رساله‌های دکتری معماری و جوهی از آغاز تحقیق، پیشبرد تحقیق و نتیجه تحقیق در تحقیقات پرسش‌مدار بررسی شده است.

جدول ۱: رساله‌های دکتری پرسش‌مدار بررسی شده در مقاله (به ترتیب تاریخ دفاع)

سال دفاع	دانشگاه	عنوان رساله	معرفی مختصر رساله ^{۱۲}	راهبرد تحقیق
۱۹۷۷	دانشگاه کلمبیا	معماری نیاس در اندونزی با تمرکز بر روستای باوماتالوا	این تحقیق تلاشی است برای ثبت و ضبط دقیق بهترین نمونه از خانه‌های نیاس و همچنین تبیین برخی از انگاره‌های مرتبط با معانی و شیوه‌های سازمان‌دهی به کاررفته در ساخت آن.	ترکیبی (تاریخی، قوم‌نگاری، نشانه‌شناسی)
۱۹۸۷	دانشگاه فنی دلفت	شارلو؛ محله قرن نوزدهمی ویلم‌اشتاد، کوراسائو؛ معماری تاریخی و پیشینه آن	در این تحقیق تلاش شده است از طریق پژوهش دقیق در بایگانی‌ها و اسناد و مصاحبه با ساکنان قدیمی محله، فهیمی از معماری و سبک زندگی در محله شارلو در قرن نوزدهم عرضه کند.	تاریخی
۱۹۹۰	دانشگاه هاروارد	موزه‌های هنر لویی کان	این مطالعه شرحی از پیش‌زمینه‌های سفارش، مراحل طراحی شماتیک و پیشرفت طراحی، ساخت، تلقی‌های نقدانه از بناها و همچنین بررسی معماری موزه‌های هنر طراحی شده توسط لویی کان را فراهم می‌کند.	تاریخی
۱۹۹۱	کالج دانشگاهی لندن	ستون: بررسی رشد فهم سازه‌ای در فرم معماری ۱۸۴۰-۱۱۰۰	این رساله توصیفی در قالب چارچوب تسلسل تاریخی، سیر تکاملی از ایده‌های بدوی تفکر سازه‌ای تا تشکیل نخستین نظریه سازه‌ای سوئدمن درباره ستون است که دارای مشخصات پیشگویانه قابل اعتماد است. همچنین از حیث معماری، رساله دوران سازندگان کلیسای جامع گوتیک تا دوره سازندگان کارهای آهنی را پوشش می‌دهد.	تاریخ اندیشه
۲۰۰۳	دانشگاه ملبورن	تجارب آسایش در خانه‌های بومی تایلندی	موضوع تحقیق حاضر به‌طور خاص خانه‌های بومی تایلندی برجای‌مانده است. هدف آن ایجاد فهیمی از ارتباط بین تغییرات تجربی ساکنان تایلندی از آسایش و تحول فیزیکی و اجتماعی فرهنگی خانه‌های بومی آنان است.	ترکیبی (طبقه‌بندی نظام‌مند، تحلیل میان‌موردی، بازنمایی گرافیکی)
۲۰۰۷	دانشگاه فنی استانبول	بناهای اداری دوره تنظیمات در شبه‌جزیره تاریخی استانبول	در این تحقیق، بناها و عمارت‌هایی در شبه‌جزیره تاریخی استانبول و حومه آن از حیث توپوگرافی، مکان‌یابی، شکل‌توده، پلان، سبک معماری، تزئینات، فن ساختمان، و مصالح بررسی شده است که در دوره تنظیمات (۱۸۳۹-۱۸۷۶) به‌عنوان دفاتر کار و وزارتخانه‌ها و شوراها و شیخ‌الاسلام‌ها و دیگر واحدهای اداری از آن‌ها استفاده می‌شد. نتیجه تحقیق، روایتی از تغییرات سبک معماری نما و داخل بنا و سازمان‌دهی فضایی و تأثیرات از معماری غرب و تغییرات در مقایسه با معماری سنتی ترک به‌همراه تفسیر محقق از چگونگی انعکاس نهادسازی اداری در سیاق معماری است.	تاریخی
۲۰۰۸	دانشگاه ملبورن	زیبایی‌شناسی و تغییر در مناظر فرهنگی تایلندی	در این تحقیق، تحولات منظر در فرهنگ تایلندی و ادراکات اجتماعی فرهنگی از این تغییرات مربوط به زیبایی‌شناسی منظر مطالعه شده است. نظریه‌های زیبایی‌شناسی منظر، که با مرور پیشینه سنت‌های زیبایی‌شناسی شرق و غرب بررسی شده است، تفسیر اندکی از اهمیت تاریخ محلی و نمود دانش و معانی فرهنگی نامحسوس در زندگی روزمره به دست می‌دهد. سپس در این تحقیق، تاریخ گروه قومی تایلندی بررسی شده و چگونگی تمایز یافتن این فرهنگ از فرهنگ‌های دیگر نشان داده شده است. برای مطالعه ادراکات محلی موجود از تغییر منظر و بررسی دانش فرهنگی، ارزش‌ها و معنای‌ای که ممکن است با زیبایی‌شناسی منظر در ارتباط باشد، مجموعه‌ای از پرسش‌های تحقیق تدوین شده است.	ترکیبی (تاریخی، قوم‌نگاری، پدیدارشناسی، نشانه‌شناسی)
۲۰۱۰	دانشگاه کلمبیا	رساله خانه خورشیدی مدرن: معماری، انرژی و ظهور محیط‌گرایی، ۱۹۲۸-۱۹۵۹	در این رساله، گفتمان پویای گرمایش خانه خورشیدی در سیاق معماری، مهندسی، سیاسی، اقتصادی و حقوقی تاریخی آمریکا از آغاز جنگ جهانی دوم تا دهه ۱۹۵۰ وصف شده است. هدف پروژه، درم‌تنبید در این روایت‌های چندگانه، سه لایه دارد: مستند کردن این گفتمان اساسی، نشان دادن آن در بستر تاریخ معماری، و ردیابی ظهور محیط‌گرایی‌ای فنی فرهنگی از خلال آن.	تاریخی
۲۰۱۱	دانشگاه فنی مونیخ	سازه در نظریه معماری: مواضع و تحولات از ۱۹۵۰ تا ۲۰۱۰	مواضع تئوریک درباره ساخت‌وساز، سازه و طراحی سازه‌ای که توسط معماران، مهندسان و تاریخ‌نگاران نوشته شده، در طول شش دهه در این رساله در سیاقشان و تحت چهار دیدگاه بر مبنای عبارات کلیدی مطالعه شده‌اند. این رساله تغییرات اهمیت سازه را در معماری و به‌طور خاص در طراحی سازه‌ای بررسی می‌کند.	تاریخ اندیشه
۲۰۱۲	دانشگاه فنی مونیخ	زندگی و آثار رودریک فیک (۱۸۸۶-۱۹۵۵)	این رساله با تأکید بر همکاری فیک با هینلر توضیح می‌دهد که او چگونه تأیید نازی‌ها را به دست آورد. عللی برای کم شدن قدرت فیک از سال ۱۹۴۳ مطرح می‌کند و نیز کارهای او را تحت سنت معماری آلمان جنوبی طبقه‌بندی می‌کند. آثار فیک برای اولین بار در این رساله به‌صورت یک کاتالوگ عرضه شده‌اند.	تاریخی
۲۰۱۵	دانشگاه فنی کوبینزلند	تجربه معماری درزمینه روزمره	هدف رساله فهم شیوه‌هایی است که افراد بناهایی را که در جریان زندگی روزمره با آن مواجه می‌شوند، معنادار می‌کنند. در این تحقیق، از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته و روش استنباط عکس استفاده شده است تا تجربه واقعی مشارکت‌کنندگان از بناهایی در شهر برزین استخراج شود که در مقام مراجع یا عابر پیاده به‌طور روزمره با آن مواجه می‌شوند.	پدیدارشناسی
۲۰۱۶	مؤسسه پلی‌تکنیک فدرال لوزان	سرمه کردن زندگی روزمره در خیابان: مردم‌نگاری معاصر زندگی سیار	این مطالعه سکونت آن دسته از شهروندان را ثبت می‌کند که تصمیم گرفته‌اند در خانه‌هایی روی چرخ زندگی کنند؛ همچنین تکرر زمینه‌ها و واقعیت‌های زندگی روزمره آن‌ها را کشف می‌کند. در پی تحقیقی سه‌ساله در فرانسه، بر اساس تجربه‌ها، آزمایش‌ها و روایات این مردان و زنان ناپیادا، این رساله در پی روشن کردن کارکرد نوعی از سکونت است.	قوم‌نگاری
۲۰۱۸	دانشگاه کمبریج	دختران، همسران و بیوه‌ها: حمایت زنانه معماری در قرن هجدهم در بریتانیا	این رساله گستره اعمال نفوذ و هدایتگری زنان نخیه قرن هجدهم در کارهای معمارانه را بررسی می‌کند؛ همچنین گستره‌ای را که به‌واسطه وضعیت تأهل آن‌ها به نوع و مقیاس پروژه‌هایشان دیکته می‌شد، روشن می‌نماید.	تاریخی
۲۰۱۹	دانشگاه سائوپائولو	برزیل از منظر مؤسسه میراث ملی تاریخ و هنر: حفاظت از میراث فرهنگی برزیل در طول مدیریت گیلبرتو گیل بر وزارت فرهنگ ۲۰۰۳ (۲۰۰۸)	موضوع این رساله نقشی است که مؤسسه تاریخ ملی و میراث هنری (Iphan) در توسعه سیاست‌های عمومی برای حفاظت میراث فرهنگی برزیل در طول مدیریت وزیر گیلبرتو گیل بر وزارت فرهنگ داشته است.	تاریخی

۱. چیستی تحقیق پرسش مدار

گاهی تحقیق با پرسشی آغاز می‌شود که محقق یا پاسخ آن را حدس نمی‌زند، یا از آن پاسخ، تصویری روشن ندارد که بشود آن را در قالب گزاره‌های علمی بیان کرد. محقق نه پرسشی واحد، بلکه مبهماتی متعدد در خصوص بستر و موضوع تحقیق دارد؛ خود را در دل موضوع و بستر تحقیق قرار می‌دهد و می‌گذارد پرسش بر اثر تعامل او با حوزه موضوعی و بستر آن متکون شود. به این نوع تحقیق، «تحقیق پرسش مدار» می‌گوییم (اعضای شاخه هنر و معماری گروه علوم مهندسی ۱۳۹۴، ۵۹-۵۸). دو ویژگی اصلی برای تحقیق پرسش مدار در سند راهبردی ذکر شده است: شروع از مجموعه‌ای از مبهمات و نه از فرضیه، و نیز بررسی موضوعات در بستر واقعی‌شان. نتایج طرح پژوهشی بررسی رساله‌های دکتری معماری در دانشگاه‌های برتر جهان از حیث نوع تحقیق نشان داد که تحقیق پرسش مدار طیف گسترده‌ای از اقسام موضوعات معماری، شامل موضوع‌هایی در حوزه پیوند معماری با علوم اجتماعی و علوم انسانی را در برمی‌گیرد و برای انجام آن، از راهبردهای تحقیق مأخوذ از این حوزه‌های دانش بهره می‌گیرند.

پیدایش تحقیقات پرسش مدار در علوم اجتماعی از جمله معماری را باید در تغییر نگاه به تحقیقات پوزیتیویستی به مثابه تنها شیوه معرفت و تحقیق همچون معرفت دانست. در واقع در حالی که تا دهه ۱۹۶۰، در چارچوب رویکردی پوزیتیویستی، نقش تحقیق پیش‌بینی و کنترل دانسته می‌شد، تا سال ۲۰۰۰ هدف تحقیق دیگر چنین آسان و ساده مقوله‌بندی نمی‌شد. در رویکرد پوزیتیویستی مسلط بر تحقیقات گذشته، محقق معمولاً با جمع‌آوری داده، تحلیل و نتیجه‌گیری به شیوه‌ای خطی تلاش می‌کرد تا فرضیه‌ای را تأیید کند. شیوه‌ای که در برابر هر نوع انعطاف مقاومت می‌کرد، رویکردهای به کار گرفته شده در دهه‌های اخیر، انعطاف و بسط جهت تحقیق و تغییر اهداف را ممکن کرده است (Newman et al. 2003, 172). در مقابل، در دهه‌های اخیر، تحقیق دیگر با معرفت یکی دانسته نمی‌شود و بسته به انتخاب محقق، هدف‌های دیگری هم یافته است (مثل رهایی‌بخشی،^{۱۳} سیاست برنامه‌ریزی شده،^{۱۴} «هنر بیانگر»^{۱۵}) (Altheide and Johnson 1994, 487 as cited in Newman et al. 2003, 172).

با تغییر هدف تحقیق از پیش‌بینی و کنترل به اهداف دیگر، نسبت پرسش با هدف و چگونگی طرح پرسش نیز تغییر کرده است. نیومن و همکارانش معتقدند که طرح‌های تحقیقی کنونی چرخشی و گردنده‌اند و گاه به جهت‌های پیش‌بینی نشده می‌روند. هدف است که پرسش تحقیق را پیش می‌برد، اما این هدف اولیه ممکن است در طی تحقیق عوض شود. تغییر هدف به تغییر پرسش‌ها منجر می‌شود که می‌تواند به تغییر در روش‌ها برسد. چنین تغییر جهتی به‌ویژه وقتی با موضوعات ناشناخته و مبهمات در حوزه مسائل اجتماعی، انسانی یا تاریخی مواجهیم، امری معمول است (Newman et al. 2003, 172). این نوع انعطاف در طرح تحقیق به‌ویژه وقتی اهمیت دارد که هدف تحقیق فهم پدیده‌های پیچیده یا بررسی گذشته باشد که گونه‌هایی از تحقیق در علوم اجتماعی و انسانی شمرده می‌شوند (Ibid, 175).

گونه‌ای از تحقیقات پرسش مدار را می‌توان تحقیقات کیفی دانست. تحقیقات کیفی در حوزه علوم اجتماعی، تحقیقاتی است که در آن فهمی پیچیده و مفصل از مقوله‌ای جست‌وجو می‌شود (Creswell and Poth 2018, 35; Creswell: 2014). پرسش از موضوع، برای کشف پیچیدگی‌های موضوع و فهم آن است. در این نوع تحقیقات، به جای آزمون فرضیه‌های از پیش تعیین شده، پرسش‌ها و داده‌ها و تحلیل‌های تحقیق در جهت کسب فهمی عمیق از وضعیت‌های پیچیده و تولید و بسط توصیف و تبیین تنظیم می‌شود (Leedy and Ormord 2016, 80; Hammersley 2013, 12). فهم پدیده‌های پیچیده با پرسش از آن‌ها به معنای تلاش برای آشکار کردن آن‌هاست. قبول آشکار شدن طبیعی پدیده‌ها در حین مطالعه‌شان اساس رویکرد طبیعی‌گرا^{۱۶} (تحقیق کیفی) شمرده می‌شود (Lincoln and Guba, 1985, 175 as cited in Newman et al. 2003). چنین نوع تحقیقی را هم‌رسلی^{۱۷} در تبیین با تحقیق کمی در علوم اجتماعی چنین تعریف کرده است:

صورتی از پژوهش اجتماعی گرایش به اتخاذ طرح تحقیقی منعطف و داده‌مدار دارد، از داده‌های نسبتاً ساختارناافته استفاده می‌کند و بر نقش اساسی ذهنیت در فرایند تحقیق تأکید دارد. در این تحقیقات، تعداد کمی نمونه یا موضوع تحقیق

در بستر طبیعی‌شان به تفصیل بررسی می‌شود و در تحلیل به‌جای اشکال آماری بیشتر از صورت‌های کلامی استفاده می‌شود (Hammersley 2013, 12).

مطالعه موردی،^{۱۷} قوم‌نگاری،^{۱۸} مطالعه پدیدارشناسانه،^{۱۹} مطالعه نظریه‌زمینه‌ای،^{۲۰} تحلیل محتوا^{۲۱} را انواعی از طرح تحقیق‌های کیفی دانسته‌اند (Leedy and Ormord 2016, 253).

برخی از تحقیقات کیفی با پرسش‌های کلی از پدیده موضوع مطالعه آغاز می‌شود. با پیشرفت تحقیق و حصول فهم بیشتر از پدیده موضوع مطالعه، محقق می‌تواند پرسش‌های مشخص‌تری بپرسد یا حتی فرضیه‌ای تنظیم کند و یا فرضیه‌ای را بیازماید^{۲۲} (Ibid, 252). یا چنان‌که کرسول و پات^{۲۳} (۲۰۱۸، ۸۴) می‌گویند، تحقیق کیفی وقتی انجام می‌شود که مسئله یا مقوله‌ای روشن نیست و نیاز به کاوش دارد. در این حالت به‌جای استفاده از اطلاعاتی که از پیشینه موجود به دست آمده، یا تکیه بر نتایج تحقیقات دیگر، به کاوش در مسئله‌ای می‌پردازند و برای کشف موضوع از آن پرسش می‌کنند.^{۲۴}

با توجه به آنچه درباره تحقیقات پرسش‌مدار کیفی گفتیم، در تحقیق پرسش‌مدار در معماری با واقعیت‌های پیچیده انسانی و اجتماعی مرتبط با معماری مواجه می‌شویم (Groat and Wang 2013, 222) که نمی‌توانیم آن را در قالب پاسخ‌های حدسی (فرضیه) روشن کنیم و توضیح دهیم. قالب و محتوای نتایج این تحقیقات مانند تحقیقات کمی علوم اجتماعی قطعی نیست و چنان‌که دانشوران علوم اجتماعی توصیه می‌کنند، محقق به‌جای فرضیه‌پردازی و آزمون فرضیه، تحقیق را بر مدار پرسش و با طرح تحقیقی منعطف‌تر پیش می‌برد (Meloy 2002, 59؛ Hammersley 2013, 12؛ Creswell and Poth 2018, 60). در واقع اگر پرسش تحقیق به‌دنبال روابط بین متغیرها یا به‌دنبال پیش‌بینی نباشد، ایجاد فرضیه کمکی به پیشبرد تحقیق نمی‌کند (O'leary 2004, 37-38؛ Creswell 2014, 139). بنابراین می‌توان گفت در گونه‌ای از تحقیقات پرسش‌مدار در معماری که درباره پدیده معاصر کالبدی-اجتماعی است، دست‌کم در آغاز، قابلیت یا لزوم طرح فرضیه وجود ندارد؛ در نتیجه، در این تحقیقات به‌جای طرح تصورات منطقی از روابط بین پدیده‌ها (فرضیه‌پردازی)، تحقیق با پرسش از پدیده معاصر کالبدی-اجتماعی آغاز می‌شود (Groat and Wang 2013, 201, 223) و بسته به هدف تحقیق، می‌توان راهبردهای مختلفی را برای پیشبرد تحقیق و رسیدن به نتیجه اتخاذ کرد.

گونه دیگر تحقیقات پرسش‌مدار تحقیقات تاریخی است. در تحقیقات مشترک با علوم انسانی، که بیشتر درباره تاریخ معماری و شهر انجام می‌شود، راهبرد و روش‌های تحقیق تاریخی اتخاذ می‌شود. بحث روش در رشته تاریخ چندان متداول نیست و مورخان (به‌خصوص مورخان تاریخ فرهنگی و تاریخ اجتماعی)^{۲۵} اگر به بحث درباره روش بپردازند، از روش‌های مطرح در حوزه علوم اجتماعی استفاده می‌کنند (Gunn and Faire 2012, 2-3). گروت و ونگ^{۲۶} (۲۰۱۳) با استناد به فصل «علوم اجتماعی تاریخی» نوشته گی تاچمن^{۲۷} در کتاب راهبردهای تحقیق کیفی^{۲۸} دزین^{۲۹} و لینکلن^{۳۰} می‌گویند که صورت‌بندی ناظر به تمایز بین تاریخ و جامعه‌شناسی اینک کنار گذاشته شده است. تفاوت‌های مهم میان این دو، یکی زمان بررسی و دیگری منابع و شگردهای جمع‌آوری داده است. محققان کیفی اغلب از منابع داده‌ای استفاده می‌کنند که مستلزم مصاحبه با مردم و مشاهده آن‌هاست و مورخان به‌طور معمول به اسناد مکتوب و منابع کالبدی تکیه می‌کنند (Groat and Wang 2013, 223-224). پس تحقیقات تاریخی می‌تواند با پرسش از موضوعی در گذشته آغاز شود که محقق درک و آگاهی روشنی از آن ندارد و لذا طرح حدسی منطقی از روابط میان پدیده‌ها (فرضیه‌پردازی) ممکن نیست. در ادامه، چستی تحقیقات پرسش‌مدار را مبتنی بر نمونه‌های رساله‌های دکتری معماری از حیث آغاز تحقیق (پرسش)، پیشبرد تحقیق، نتیجه تحقیق تدقیق می‌کنیم.

۲. آغاز تحقیق پرسش‌مدار: پرسش

تحقیق پرسش‌مدار با پرسشی آغاز می‌شود که محقق پاسخ آن را حدس نمی‌زند، یا از آن پاسخ تصویری روشن ندارد که بشود آن را در قالب گزاره‌های علمی بیان کرد (اعضای شاخه هنر و معماری گروه علوم مهندسی ۱۳۹۴، ۵۸). به عبارت دیگر، محقق در تحقیق پرسش‌مدار فرضیه‌ای پیش نمی‌نهد. هدف غالب تحقیقات پرسش‌مدار گسترش فهم

یا دستیابی به فهمی عمیق درباره موضوع تحقیق است؛ برای نیل به این هدف، در آغاز پژوهش، محقق به جای پیش نهادن فرضیه‌ای مبتنی بر فهم موجود یا تصور خود از موضوع تحقیق، با پرسش از ابعاد و جوانب مختلف موضوع به سراغ شناخت و بررسی آن می‌رود. برای مثال، رساله خانۀ خورشیدی مدرن: معماری، انرژی، و ظهور محیط‌گرایی، ۱۹۳۸-۱۹۵۹ هدفی سه‌گانه دارد: مستند کردن گفتمان گرمایش خانۀ خورشیدی در سیاق معماری، مهندسی، سیاسی، اقتصادی و حقوقی آمریکا از آغاز جنگ جهانی دوم تا دهه ۱۹۵۰؛ نشان دادن آن در بستر تاریخ معماری؛ ردیابی ظهور محیط‌گرایی فنی-فرهنگی از خلال آن (Barber 2010).

در برخی از تحقیقات پرسش‌مدار، پیچیدگی‌های موضوع و نحوه تقرب به آن، امکان نظریه‌پردازی را محدود می‌کند. به تعبیر دیگر، در این تحقیقات، محقق پاسخ را در نظریه‌های موجود نمی‌جوید؛ بلکه معتقد است موضوعی که با آن سروکار دارد، ویژگی‌هایی دارد که روابط بین اجزای تشکیل‌دهنده آن باید با پرسش از موضوع فهمیده شود؛ نه براساس نظریه‌هایی که این روابط را از قبل مشخص کرده‌اند. پیچیدگی، اغلب ویژگی موضوعاتی است که به تعبیری با واقعیت‌های پیچیده انسانی مرتبط با معماری سروکار دارد (Groat and Wang 2013, 222-223). رساله‌های پرسش‌مدار از نوع قوم‌نگاری^{۳۳} مانند رساله سرهم کردن زندگی روزمره در خیابان: مردم‌نگاری معاصر زندگی سیار^{۳۴} یا رساله‌هایی با رویکرد مطالعه پدیدارشناسانه مانند رساله تجربه معماری درزمینه روزمره^{۳۵} با چنین موضوعاتی سروکار دارند (Jumsai na Ayudhya 2015; Reitz 2016).

به نظر می‌رسد در برخی از رساله‌ها کم‌مایه بودن پیشینه تحقیق به‌نحوی بر نداشتن فرضیه در آغاز پژوهش مؤثر بوده است؛ در این تحقیق‌ها به کمتر شناخته بودن موضوع تحقیق اشاره شده یا در چکیده اذعان شده که تاکنون پژوهش‌های اندکی در این حوزه به انجام رسیده است. برای مثال، در چکیده رساله معماری نیاس در اندونزی با تمرکز بر روستای باوماتالو^{۳۶} محقق از کاستی‌های پیشینه تحقیق سخن گفته که به حصول دانش سطحی درباره فرهنگ جزیره نیاس منجر شده است (Feldman 1977). بنابراین هدف این پژوهش، ثبت وضیعت دقیق گونه خاصی از معماری جزیره نیاس و تبیین برخی از انگاره‌های مرتبط با معانی و شیوه‌های سازمان‌دهی به‌کاررفته در ساخت آن است (Ibid). «سند راهبردی آموزش معماری دوره دکتری» به‌نوعی بر نداشتن فرضیه و ناشناخته و پیچیده بودن موضوع تحقیق پرسش‌مدار و بستر آن صحنه گذاشته است: «محقق نه پرسشی واحد، بلکه مبهماتی متعدد در خصوص بستر و موضوع تحقیق دارد؛ خود را در دل موضوع و بستر تحقیق قرار می‌دهد و می‌گذارد پرسش بر اثر تعامل او با حوزه موضوعی و بستر آن متکون شود» (اعضای شاخه هنر و معماری گروه علوم مهندسی ۱۳۹۴، ۵۹). رساله‌های بررسی‌شده نشان داد که نمی‌توان قاطعانه درباره همه تحقیقات پرسش‌مدار گفت که پرسش مشخصی ندارد و با مبهمات آغاز می‌شود؛ ابهام در آغاز تحقیق، مشخصه برخی تحقیقات مانند تحقیقات قوم‌نگارانه و تحقیقاتی با ماهیت اکتشافی^{۳۷} است. برای مثال، در تحقیقات تاریخی بررسی اسناد و رویدادهای گذشته، ماهیتی اکتشافی دارد. محققان تاریخ بر ماهیت اکتشافی تحقیقات تاریخی تأکید می‌کنند و جست‌وجو برای کشف حقیقت را یکی از ارکان اصلی تحقیقات تاریخی می‌دانند (بارزان و گراف ۱۳۸۵).

در برخی رساله‌های پرسش‌مدار، اگرچه همچنان تصویری از پاسخ پرسش یا فرضیه وجود ندارد، محقق در آغاز پژوهش پرسش یا پرسش‌های نسبتاً روشنی از ابعاد مختلف موضوع دارد که در جهت پاسخ به آن حرکت می‌کند. برای مثال، در رساله برزیل از منظر مؤسسه میراث ملی تاریخ و هنر^{۳۸} موضوع «نقش مؤسسه میراث ملی تاریخ و هنر در توسعه سیاست‌های عمومی برای حفاظت از میراث فرهنگی برزیل در طول ریاست گیلبرتو گیل بر وزارت فرهنگ» ذیل این هدف یا پرسش اصلی بررسی شده که «آیا گسترش قابل توجه فعالیت‌های سازمانی مؤسسه میراث ملی تاریخ و هنر پاسخ‌گوی تشریک مساعی بیشتر با دیگر گروه‌های فعال در حوزه حفاظت و پاسخ‌گوی مشارکت اجتماعی گروه‌های مختلف عضو جامعه برزیل، چنان‌که در قانون ایالتی ۱۹۸۸ آمده، بوده است یا خیر» (Paiva 2019). در ادامه آمده که در راستای این هدف اصلی، با تحلیل جنبه‌های سازمانی و اجتماعی و مفهومی نقش مؤسسه میراث ملی تاریخ و هنر، سه هدف یا پرسش مشخص پی گرفته شده است: «اول تعریف حوزه حفاظت میراث فرهنگی برزیل و ارزیابی اثرات

سازمانی عمودی و افقی آن بر مؤسسه میراث ملی تاریخ و هنر؛ دوم شناسایی کارگزاران اجتماعی و کارگزاری‌های آنان برای قانونی کردن، لغو، یا تعدیل ارزش‌های نقش‌آفرین در حوزه حفاظت؛ سوم بررسی میراث اندوخته^۳ محصول مؤسسه میراث ملی تاریخ و هنر در دوره وزارت گیل بر وزارت فرهنگ» (Ibid).

لازمه طرح پرسش‌های روشن و مشخص، حدی از شناخت موضوع است. به نظر می‌رسد در برخی تحقیقات پرسش‌مدار، مانند رساله فوق، زمینه موضوع و شناخت اولیه از آن یا پیشینه تحقیق در حدی است که مجال طرح پرسش‌های مشخص‌تری را فراهم می‌کند. اما در تحقیقاتی، مانند تحقیقات قوم‌نگارانه و تحقیقاتی با ماهیت اکتشافی که شناخت اولیه از موضوع تحقیق فراهم نیست، تحقیق با پرسش‌های کلی از پدیده موضوع مطالعه آغاز می‌شود و با پیشبرد بخشی از تحقیق، مقدمات طرح پرسش‌های روشن‌تر فراهم می‌شود. یا چنان‌که کرسول و پات (۲۰۱۸) می‌گویند: «پرسش‌های باز طرح می‌کنیم {...} و بعد از [کشف] پرسش‌ها از طریق گفت‌وگو با چند نفر به آن شکل می‌دهیم {...} پرسش‌های ما در فرایند تحقیق تغییر می‌کند و پالوده می‌شود تا فهم فرایندهای از مسئله را منعکس کند» (92). برای مثال، در رساله زیبایی‌شناسی و تغییر در مناظر فرهنگی تالی در مه هونگ سان، تایلند^۴ پرسش‌های دقیق تحقیق، درباره «ادراکات محلی موجود از تغییر منظر (از جنبه‌های فیزیکی، سیاسی، اجتماعی-فرهنگی) و بررسی دانش فرهنگی، ارزش‌ها و معانی‌ای که ممکن است با زیبایی‌شناسی منظر در ارتباط باشد»، پس از انجام بخشی از تحقیق، شامل مرور پیشینه سنت‌های زیبایی‌شناسی شرق و غرب و بررسی تاریخ قوم تالی و چگونگی تمایز آن از سایر فرهنگ‌های منطقه، تنظیم شده است (Nasongkhla 2008).

در بندهای قبل، درباره سطوح مختلف ابهام یا شناخت اولیه درباره موضوع تحقیقات پرسش‌مدار صحبت کردیم که موجب می‌شود آغاز تحقیق با مبهمات و پرسش‌هایی کلی از موضوع تحقیق باشد یا با پرسش‌هایی که به‌دقت تنظیم شده‌اند. اما ابهام دیگری در آغاز اغلب تحقیقات پرسش‌مدار وجود دارد که مشخصه برخی از تحقیقات تفسیری (تاریخی و کیفی) در حوزه علوم انسانی و اجتماعی هم هست: ابهام و عدم قطعیت درباره قالب و محتوای نتایج تحقیق در آغاز تحقیق که مانع فرضیه‌پردازی می‌شود (Meloy 2002, 59). این ابهام برخاسته از ماهیت این نوع تحقیقات و حوزه‌های موضوعی‌ای است که با آن سروکار دارند؛ یعنی موضوعات معاصر درباره پدیده‌ها و وضعیت‌های پیچیده انسانی و اجتماعی یا موضوعات تاریخی و مربوط به وضعیتی در گذشته که معمولاً نتایج آن قابل حدس و پیش‌بینی نیست. برای مثال در رساله برزیل از منظر مؤسسه میراث ملی تاریخ و هنر، محقق پرسشی از نحوه عمل یک نهاد دولتی در حوزه میراث فرهنگی در طول زمان می‌پرسد که از پیش پاسخی برای آن ندارد (Paiva 2019).

۳. پیشبرد تحقیق پرسش‌مدار

تحقیق پرسش‌مدار طیفی گسترده از اقسام موضوعات معماری را دربرمی‌گیرد (اعضای شاخه هنر و معماری گروه علوم مهندسی ۱۳۹۴، ۵۹). چگونگی پیشبرد تحقیقات پرسش‌مدار را می‌توان از حیث تاریخی بودن موضوع تحقیق یا معاصر بودن آن با محقق، به دو دسته کلی تقسیم کرد: موضوعات تاریخی و موضوعات معاصر. دسته سومی هم وجود دارد که ترکیبی از دو دسته مزبور است؛ در فرایند تحقیقات دسته سوم، به اقتضای موضوع، ترکیبی از راهبرد تاریخی با راهبردهای کیفی متناسب با موضوعات معاصر با محقق اتخاذ شده است. به نظر گروت و ونگ، مرز چندان میان راهبردهای مختلف تحقیق وجود ندارد. در تحقیق معماری، تحقیقات کیفی و تاریخی باهم همراه می‌شوند. جنبه‌هایی از یکی می‌تواند خصوصیات دیگری را غنا بخشد. مثلاً برخی تحقیقات تاریخی به تأثیر اجتماعی بناها، سبک‌ها، شکل‌های شهری توجه بیشتری می‌کنند یا در مطالعه محیط‌های معاصر ممکن است از تحلیل گسترده آرشئوهای تاریخی یا خود مصنوعات کالبدی بهره برده شود (Groat and Wang 2013, 224).

یکی از مشخصه‌های فرایند تحقیقات پرسش‌مدار، نقش محقق در فرایند تحقیق است. در تحقیقات با راهبرد کیفی در حوزه علوم اجتماعی محقق و ویژگی‌های اجتماعی و فردی وی اغلب در فرایند تحقیق و تفسیر داده‌ها و ساخت نتایج تحقیق نقش پررنگ‌تر و اثرگذارتری در مقایسه با سایر انواع تحقیق ایفا می‌کند (Hammersley 2013, 13; Groat).

478, 219; Creswell 2014, 219; and Wang 2013, 219); زیرا در مقایسه با تحقیق کمی، که پیش از گردآوری داده‌ها تصمیم‌ها گرفته می‌شود، در تحقیق کیفی، محقق در طول فرایند تحلیل داده، مدام در حال تصمیم‌گیری و قضاوت است (Leedy and Ormord 2016, 301) یا چنان‌که گروت و ونگ بیان می‌کنند، محقق نقش مهمی در تفسیر و معنادار کردن داده‌ها ایفا می‌کند. اوست که در جریان مواجهه با سیاقی مشخص با تفسیر داده‌هایی که از آن به دست می‌آورد، نشان می‌دهد که مردم در وضعیت‌های واقعی در زندگی‌شان، چه معنایی از محیط پیرامون و از خودشان دارند (Groat and Wang 2013, 222). در تحقیقات تاریخی معماری هم، تفسیر مورخ نقش مهمی در فرایند تحقیق و ساخت نتایج آن دارد و تفسیر از مشخصه‌های تحقیق تاریخی است (Ibid, 175).

۱.۳. پرسش از گذشته

موضوع دسته اول تحقیقات پرسش‌مدار به گذشته مربوط می‌شود. به عبارت دیگر، پرسش تحقیق از پدیده‌ای است که نسبت به محقق در وضعیت گذشته قرار دارد. در این تحقیقات، محقق برای پاسخ به پرسش تحقیق انواع مختلفی از شواهد تاریخی را گردآوری و سازمان‌دهی و بررسی و تحلیل و تفسیر می‌کند. طبق نمونه‌ها، تحقیقات تاریخی موضوعات مختلفی از جمله آثار معماری، معماران، فرایند طراحی معماری و ساخت، سیاق معماری و نظریه‌های مطرح در معماری را دربرمی‌گیرد. بخش قابل توجهی از رساله‌های پرسش‌مدار بررسی‌شده در زمرة تحقیقات تاریخی قرار دارند:^{۳۱}

- ◆ رساله زندگی و آثار رودریک فیک (۱۸۸۶-۱۹۵۵)^{۳۲} تحقیقی تاریخی با موضوع بیوگرافی حرفه‌ای یک معمار است که در آن زندگی و آثار وی بررسی شده است (Schmitt-Imkamp 2012).

- ◆ رساله دختران، همسران و بیوه‌ها: حمایت زنانه معماری در قرن هجدهم در بریتانیا^{۳۳} تحقیقی تاریخی درباره زنان حامی معماری در دوره تاریخی خاصی از انگلستان است. در این تحقیق برای شناخت نقش و میزان مشارکت زنان در پروژه‌های معماری، با بررسی دقیق منابع شناخته‌شده و کشف مواد آرشیوی جدید، زنان حامی معماری به تفکیک وضعیت تأهلشان بررسی شده‌اند (Boyington 2018).

- ◆ رساله شارلو؛ محله قرن نوزدهمی ویلم‌اشتاد، کوراسائو: معماری تاریخی و پیشینه آن^{۳۴} تحقیقی تاریخی درباره معماری یک محله و سبک زندگی جاری در آن در دوره تاریخی خاصی است که برای پیشبرد آن از مصاحبه با ساکنان قدیمی و پژوهش دقیق در بایگانی‌ها و اسناد بهره گرفته شده است (Pruneti Winkel 1987).

- ◆ رساله بناهای اداری دوره تنظیمات در شبه‌جزیره تاریخی استانبول^{۳۵} مطالعه تاریخی گونه‌ای از بناهای برهه تاریخی خاصی از استانبول است. بناهای موضوع تحقیق از حیث توپوگرافی، مکان‌یابی، شکل توده، پلان، سبک معماری، تزئینات، فن ساختمان، و مصالح بررسی شده است (Çelik 2007, xxii-xxiv).

- ◆ در رساله موزه‌های هنر لوبی کان^{۳۶} با هدف فهم آثار کان و رویکرد وی به طراحی، سه موزه هنری که وی طراحی کرده بررسی شده است. سیاق پروژه، مراحل اولیه طراحی، توسعه طراحی، ساخت، بازخوردهای انتقادی و بررسی معماری موزه‌ها از طریق مدارک تاریخی و مراجعه به خود اثر و شناخت معماری آن پی گرفته شده است (Loud 1990).
- ◆ رساله خانه خورشیدی مدرن: معماری، انرژی، و ظهور محیط‌گرایی، ۱۹۳۸-۱۹۵۹ مطالعه تاریخی موضوعی فنی

در حوزه معماری است (Barber 2010).

- ◆ در رساله برزیل از منظر مؤسسه میراث ملی تاریخ و هنر: حفاظت از میراث فرهنگی برزیل در طول مدیریت گیلبرتو گیل بر وزارت فرهنگ ۲۰۰۳ (۲۰۰۸) مجموعه‌ای از واقعیت‌ها یا اعمال انسانی مرتبط با معماری در قالب مطالعه موردی تاریخی تبیین شده است. در این رساله، جنبه‌های مختلف نقش مؤسسه میراث ملی تاریخ و هنر در توسعه سیاست‌های عمومی برای حفاظت از میراث فرهنگی برزیل در طول ریاست گیلبرتو گیل بر وزارت فرهنگ از حیث جنبه‌های سازمانی و اجتماعی و مفهومی‌اش بررسی شده است (Paiva 2019).

همه موضوعات تاریخی فوق به‌نوعی عینی محسوب می‌شدند، اما تاریخ اندیشه، نوعی از تاریخ‌نگاری است که به تحول مفاهیم و ذهنیت‌ها می‌پردازد. موضوع دو رساله زیر، بررسی تاریخی سیر اندیشه‌هایی درباره معماری و حوزه‌های مرتبط با آن است. این رساله‌ها به تحقیقات تاریخ اندیشه^{۳۷} نزدیک است:

◆ در رسالهٔ سازه در نظریهٔ معماری: مواضع و تحولات از ۱۹۵۰ تا ۱۰۸۲۰ سیر تاریخی و تحول مواضع نظری دربارهٔ سازه و طراحی سازه‌های بررسی شده است. در این تحقیق، براساس مطالعهٔ نظام‌مند نوشته‌های نظری با مضمون سازه و طراحی سازه‌های، دیدگاه‌ها و گرایش‌های رایج دربارهٔ طراحی سازه‌های مطرح شده است (Möller 2011).

◆ در رسالهٔ ستون: بررسی رشد فهم سازه‌های در فرم معماری ۱۱۰۰-۱۸۴۰ سیر تاریخی تکامل نظریه‌های سازه‌های دربارهٔ ستون بررسی شده است (Marsden 1991).

۲.۳. پرسش از اکنون

دسته دوم، تحقیقات پرسش‌مداری است که موضوعات معاصر دارند و در پی تاریخ‌نگاری وضعیت پیش روی خود نیستند. پیشبرد این نوع پژوهش‌ها، با انواع راهبردهای تحقیق کیفی مانند مطالعهٔ موردی و قوم‌نگاری و پدیدارشناسی صورت می‌پذیرد.

در تحقیقاتی که با روش قوم‌نگاری انجام شده‌اند، محقق با درگیری فعال در میدان تحقیق، موضوع مطالعه را در وضعیت و موقعیت طبیعی مشاهده می‌کند و یافته‌هایش را در بستر موضوع تحلیل و ارزیابی می‌کند (Creswell 1998, 58-61). رسالهٔ سرهم کردن زندگی روزمره در خیابان: مردم‌نگاری معاصر زندگی سیار، تحقیق کیفی قوم‌نگارانه‌ای است که برای انجام آن، محقق طی سه سال در جاهای مختلف فرانسه شیوهٔ سکونت شهروندان در خانه‌های سیار را بر مبنای اعمال و تجارب و روایت‌های ساکنان این خانه‌ها بررسی کرده است (Reitz 2016).

در تحقیقات پرسش‌مدار معماری که با رویکرد پدیدارشناسی انجام می‌شود، محقق به دنبال فهم ادراکات و تجارب افراد از موقعیتی خاص است (Leedy and Ormord 2016, 255-256). برای مثال، هدف رسالهٔ تجربهٔ معماری در زمینهٔ روزمره، فهم شیوه‌هایی است که افراد بناهایی را که در جریان زندگی روزمره با آن مواجه می‌شوند، معنادار می‌کنند. در این تحقیق، از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته^{۵۰} و روش استنباط عکس^{۵۱} استفاده شده است تا تجربهٔ واقعی مشارکت‌کنندگان از بناهایی در شهر بریزین^{۵۲} استخراج شود که در مقام مراجع یا عابر پیاده به‌طور روزمره با آن مواجه می‌شوند (Jumsai na Ayudhya 2015).

۳.۳. پرسش از گذشته و حال

در برخی از تحقیقات، موضوع رساله طوری است که هم با وضعیت گذشتهٔ یک پدیده سروکار دارد و هم وضعیت موجود و معاصر آن. در نمونه‌ها پژوهشگران برای پیشبرد چنین پژوهش‌هایی، ترکیبی از راهبردهای تاریخی و کیفی اتخاذ کرده‌اند. سه رسالهٔ زیر، که موضوع آن‌ها پی‌جویی تغییر و تحولات یک پدیده از گذشته تا حال است، نمونه‌هایی از اتخاذ این نوع راهبردهای ترکیبی برای پیشبرد تحقیقات پرسش‌مدار است:

◆ در رسالهٔ زیبایی‌شناسی و تغییر در مناظر فرهنگی تایی در مه هونگ سان، تایلند تحولات منظر در فرهنگ تایی و ادراکات اجتماعی-فرهنگی از این تغییرات زیبایی‌شناختی منظر مطالعه شده است. نخست تغییرات در بازهٔ زمانی دههٔ ۱۹۵۰ تا ۲۰۰۰ با مطالعهٔ تاریخی خاطرات فرهنگی مرتبط با جمعیت تایی در منطقهٔ خاصی از تایلند بررسی شده است. سپس با روش‌های کیفی برگرفته از قوم‌نگاری و پدیدارشناسی و نشانه‌شناسی ادراک محلی زیبایی‌شناختی از تغییر منظر مطالعه شده است. با کاربست فنون کیفی گردآوری دادهٔ مأخوذ از این رویکردها، شامل مشاهدات میدانی و مشاهدهٔ مشارکت‌کنندگان و مصاحبه‌ها و نقشه‌های شناختی و روایت‌های تصویری ساکنان محلی، تجارب و معانی توصیف و تحلیل شده است (Nasongkhla 2008).

◆ در رسالهٔ تجارب آسایش در خانه‌های بومی تایلندی^{۵۳} پرسش تحقیق از ارتباط بین تغییرات تجارب ساکنان تایلندی از آسایش و تحول فیزیکی و اجتماعی-فرهنگی خانه‌های بومی آنان است. در فرایند تحقیق دو نوع داده گردآوری شده است: داده‌های مربوط به تحول ویژگی‌های فیزیکی خانه‌های بومی، و داده‌های مربوط به تغییر الگوی استفاده و معانی منتسب به آن. اطلاعات به‌دست‌آمده از طبقه‌بندی نظام‌مند، تحلیل میان‌موردی^{۵۴} و بازنمایی گرافیکی با استفاده از معیارهای چندگانه تحلیل و دربارهٔ آن‌ها بحث شده است. در فرایند پژوهش، از روایات ساکنان در توضیح توسعهٔ تاریخی خانه‌های مورد بررسی هم استفاده شده است (Pinijvarasin 2003).

◆ رساله معماری نیاس در اندونزی با تمرکز بر روستای باوماتالوا نمونه دیگر از فرایند تحقیق ترکیبی تاریخی و کیفی است. مستندنگاری خانه‌های موضوع تحقیق مستلزم تحقیق تاریخی است و پیوندهای موضوع با فرهنگ و باورهای مردم استفاده از راهبردهای کیفی‌ای چون نشانه‌شناسی و قوم‌نگاری را ضروری می‌کند. موضوع این رساله شناخت گونه‌ای خاص از معماری بومی اندونزی (که بیشتر نمونه‌های آن از بین رفته است) و پیوندهای آن با باورهای مردم و فرهنگ منطقه است. برای پیشبرد این تحقیق، از ترکیبی از مطالعات میدانی و مصاحبه با مطلعان محلی و مجموعه‌های موزه‌ها و منابع چاپی و عکس‌ها بهره گرفته شده است. اطلاعات کافی در محل جمع شده و سپس با مطلعان محلی، که تشخیص می‌دهند چقدر از ادبیات موضوع با سنت‌های مطالعه‌شده منطبق است، مصاحبه شده است. عکس‌های باقی‌مانده در کنار ادبیات موضوع، به ایجاد تصویری منسجم از معماری و تزیینات خانه‌های موضوع تحقیق کمک کرده است (Feldman 1977, 1-25).

۴. نتیجه تحقیق پرسش‌مدار

نتیجه تحقیقات پرسش‌مدار اغلب دستیابی به فهمی عمیق درباره موضوع تحقیق یا گسترش فهم موجود است. محقق می‌کوشد تا در نتیجه به پرسش‌های تحقیق پاسخ دهد. بسته به موضوع تحقیق، صورت‌بندی پاسخ پرسش‌ها یا فهم به‌دست‌آمده در نتیجه تحقیق می‌تواند در قالب روایتی تاریخی، مستندنگاری، یا توصیفی دقیق و کل‌نگر عرضه شود. نتیجه تحقیق در رساله‌هایی با موضوع تاریخی (پرسش از گذشته) اغلب در قالب روایت کل‌نگر و باورپذیر متکی بر تفسیر شواهد تاریخی است (Groat and Wang 2013, 175). در رساله زندگی و آثار رودریک فیک (۱۹۵۵-۱۸۸۶) نتیجه تحقیق روایت زندگی حرفه‌ای فیک به‌همراه کاتالوگی از آثار وی در ضمیمه است (Schmitt-Imkamp 2012). در رساله بناهای اداری دوره تنظیمات در شبه‌جزیره تاریخی استانبول، نتیجه تحقیق روایتی از تغییرات سبک معماری نما و داخل بنا و سازمان‌دهی فضایی و تأثرات از معماری غرب و تغییرات در مقایسه با معماری سنتی ترک به‌همراه تفسیر محقق از چگونگی انعکاس نهادسازی اداری در سیاق معماری است (Çelik 2007, xxii-xxiv). در نتیجه رساله موزه‌های هنر لویی کان، محقق با ارزیابی رویکرد لویی کان در طراحی سه موزه بررسی شده، چرایی تصمیمات کان را با توجه به شرایط پروژه و زمینه فکری وی در نتیجه تحقیق توضیح می‌دهد (Loud 1990). نتیجه رساله خانه خورشیدی مدرن روایت داستان خورشیدی مدرن یا تاریخ نگرانی معاصر درباره رابطه میان شرایط محیطی و شرایط اجتماعی با تأکید بر تبیین نقش معمار در این گفتمان است (Barber 2010).

نتیجه تحقیقات قوم‌نگاری اغلب در قالب توصیفی دقیق و کل‌نگر از موضوع تحقیق در بستر مطالعه عرضه می‌شود (Creswell 1998, 58-61). در رساله سرهم کردن زندگی روزمره در خیابان: مردم‌نگاری معاصر زندگی سیار، در نتیجه تحقیق دیدگاه‌ها و انگیزه‌ها و خواست‌های ساکنان خانه‌های سیار، چگونگی اشتغال آن‌ها و مواجهه و تعامل آن‌ها با محیط پیرامون، پذیرش آن‌ها از جانب ارکان و نهادهای ثابت به‌دقت توصیف شده است و محقق می‌کوشد توضیح دهد که چطور ساکنان خانه‌های سیار دانش و مهارت‌های مضاعفی درباره سکونت و حرکت کسب می‌کنند و چطور جابه‌جایی و حرکت، وای ابعاد فیزیکی و جغرافیایی، همچون سفری تجربی و تربیتی عمل می‌کند (Reitz 2016).

نتیجه تحقیقات ترکیبی تاریخی و معاصر می‌تواند در قالب توصیف غنی^{۵۵} و مفصل باشد، یا ترکیبی از روایت تاریخی با توصیفی دقیق و کل‌نگر که فهمی عمیق از موضوع تحقیق به دست دهد. نتیجه رساله زیبایی‌شناسی و تغییر در مناظر فرهنگی تای در مه هونگ سان، تایلند در جهت عمق بخشیدن به فهم موجود درباره مسئله زیبایی‌شناسی منظر است. چگونگی تغییر منظر همگام با پیوستار فضایی و اثرات آن بر بوم‌شناسی و معیشت محلی، فهم معانی نمادین چندگانه مرتبط با زندگی روزمره و دین و سنت قومی، شناسایی گفتمان چندفرهنگی ایدئولوژی‌های متناقض در مفاهیم زیبایی‌شناختی منظر بومی و نمودهای آن از جمله نتایج این تحقیق است (Nasongkhla 2008). نتیجه رساله تجارب آسایش در خانه‌های بومی تایلندی نوعی مستندنگاری خانه‌های بومی برجای‌مانده در منطقه خاصی از تایلند است. در

نتیجه این رساله، تغییرات فیزیکی این خانه‌ها همگام با تغییرات تلقی ساکنان بومی از آسایش در خانه وصف شده است (Piniavarasin 2003).

۵. بحث

در فرایند تحقیق و در راستای پاسخ به سؤال اصلی تحقیق از حیث پیشبرد تحقیق بر مبنای فرضیه یا پرسش با وضعیت‌های مختلفی مواجهیم. داشتن فرضیه یکی از مشخصه‌های تحقیقات در حوزه‌هایی از علوم است که رویکرد علوم فیزیکی و طبیعی را دنبال می‌کنند و چنین رویکردی را علمی می‌دانند (Burke and Hammersley 2013, 10; Sofa 2018, 6; Burke and Sofa 2018, 6). در این رویکرد، با بسط طرح تحقیقی روشن در همان آغاز تحقیق، آزمون فرضیه دنبال می‌شود (Burke and Sofa 2018, 6) و اغلب معادل با رویکردهای کمی در حوزه علوم اجتماعی و علوم انسانی است. آن گروه از تحقیقات معماری که با این حوزه‌ها پیوند می‌یابد، فرایند مشابهی را طی می‌کند و طبق دسته‌بندی «سند راهبردی آموزش معماری دوره دکتری» ذیل انواع نظریه‌مدار و مسئله‌مدار جای می‌گیرند (اعضای شاخه هنر و معماری گروه علوم مهندسی ۱۳۹۴، ۵۶-۵۵).

در آن دسته از تحقیقات معماری که با حوزه‌های علوم اجتماعی و انسانی پیوند می‌یابد و رویکرد کیفی دنبال می‌شود، گاه طرح فرضیه یا نظریه و بررسی صحت آن مطرح نیست. در این نوع تحقیقات، محققان با کاوش کل‌نگر موقعیت‌ها و محیط‌های پیچیده سروکار دارند (Groat and Wang 2013, 222). محققان کیفی بیشتر بر تولید و بسط توصیفات و تبیین‌ها تأکید می‌کنند تا بر آزمون فرضیه‌های از پیش تعیین شده (Hammersley 2013, 12). در نتیجه، در این تحقیقات به جای طرح تصورات منطقی از روابط بین پدیده یا پدیده‌ها (فرضیه‌پردازی)، تحقیق با پرسش دنبال می‌شود؛ پرسش از پدیده معاصر کالبدی-اجتماعی یا از شرایطی در گذشته یا از حوزه‌های ناشناخته یا سامان نیافتۀ دانش، که محقق از آن‌ها درک و آگاهی روشنی ندارد. مشخصه پژوهش‌های پرسش‌مدار، جست‌وجو در شرایط ناشناخته است. گاه در آغاز امکان حدس یا تصور منطقی درباره پدیده یا پدیده‌های موضوع بررسی وجود ندارد و لذا محقق با پرسش‌های کلی از چیستی پدیده مورد نظر آغاز می‌کند. گاه در جریان تحقیق این پرسش‌ها به پرسش‌های مشخص‌تر تبدیل می‌شود (Nasongkhla 2008; Leedy and Ormord 2016, 252) و گاهی شناخت بیشتر از موضوع در آغاز تحقیق، امکان تنظیم پرسش‌های دقیق‌تر را فراهم می‌کند (Paiva 2019). بنابراین چگونگی طرح پرسش یا پرسش‌های تحقیق نقشی کلیدی در این نوع تحقیقات دارند.

نقش کلیدی پرسش یا پرسش‌های تحقیق و چگونگی طرح و تدقیق آن، مستلزم توجه جدی به فرایند انجام آن است. با اینکه تصویری از پاسخ‌های تحقیق در تحقیق‌های پرسش‌مدار وجود ندارد، این نوع تحقیقات نیز به تدارک برای تحقیق و برنامه‌ریزی نیاز دارند (Leedy and Ormord 2016, 252). به عبارتی، توجه به نظام‌مند بودن فرایند این نوع تحقیقات اهمیت دارد.^{۵۶} این نوع تحقیقات را پراساد به پیشه‌وری و کار استادانه تشبیه می‌کند و متذکر می‌شود که این نوع تحقیقات بیشتر با فرایند، سیاق و جزئیات پیچیده سروکار دارد (Prasad 2017, 5). فرایند انجام این تحقیقات مانند فعالیت‌های هنری، پیشه‌وری و صنعتگری^{۵۷} نیازمند مهارت و تخصص و خلاقیت منضبط است (Ibid).

تحقیقاتی را که در قالب رساله دکتری درباره زندگی معماران در کشورهای مختلف انجام شده، می‌توان نمونه‌هایی از تحقیقات پرسش‌مدار برشمرد. در این نوع تحقیقات تاریخی که در رساله‌های دکتری برخی دانشگاه‌ها (به‌ویژه در دهه‌های گذشته) پرشمارند، زندگی و آثار معماران یا وجوهی از آن بررسی شده است؛ مانند رساله زندگی و آثار رودریک فیک که روایت زندگی حرفه‌ای یکی از معماران مشهور دوران نازی آلمان است (Schmitt-Imkamp 2012). گروهی از تحقیقات پرسش‌مدار با واقعیت‌های پیچیده انسانی مرتبط با معماری سروکار دارند؛ مانند تحقیقاتی که پرسش آن از شیوه‌های زیست و معماری مرتبط با آن در موقعیت‌های ناشناخته مثل خانه‌های سیار (Reitz 2016)، وضعیت‌های کمترشناخته مثل معماری روستایی اندونزی (Feldman 1977) است. ممکن است پرسش این تحقیقات از وضعیتی باشد که تصویری از روابط موجود بین اجزای موضوع بررسی در آن وجود ندارد؛ در نتیجه تحقیق با پرسش

آغاز می‌شود و پیش می‌رود. بررسی نقش مؤسسه میراث ملی تاریخ و هنر در حفاظت از میراث فرهنگی برزیل تحقیق دربارهٔ چنین وضعیتی است (Paiva 2019).

تحقیق پرسش‌مدار برحسب نسبت محقق با موضوع از نظر زمان وقوع پدیدهٔ موضوع پرسش سه دسته است. در دستهٔ اول پرسش از موضوعی است که در زمانی گذشته نسبت به محقق روی داده است. فهم محقق از چنین موضوعاتی با واری داده‌های تاریخی میسر می‌شود؛ بنابراین تصویری از پاسخ یا پاسخ‌های احتمالی ندارد. برای مثال، وقتی موضوع تحقیق بررسی تاریخی مواضع نظری دربارهٔ سازه و طراحی سازه‌ای (Möller 2011) یا چگونگی رشد فهم سازه‌ای در معماری در طول بیش از هفت قرن (Marsden 1991) است، تحقیق با طرح پرسش و جست‌وجو برای یافتن پاسخ آن پیش می‌رود. نسبت زمانی محقق با موضوع بر نوع داده‌هایی که جست‌وجو می‌کند و بر فرایند تحقیق و تفسیر و تحلیل داده‌ها اثر می‌گذارد. این نوع رساله‌ها راهبردی تاریخی دارند و با تفسیر داده‌های تاریخی به انجام می‌رسد. در این نوع رساله‌ها، تفسیر محقق از موضوع، بخش کلیدی کار محقق است. در دستهٔ دوم، پرسش محقق از موضوعی است که با وی هم‌زمان است و می‌تواند با حضور در محیط طبیعی وقوع آن پاسخ‌هایش را جست‌وجو کند. برای مثال، پرسش از شیوهٔ سکونت در خانه‌های سیار که هدف از آن فهم تجارب ساکنان خانه‌های سیار است، با حضور محقق در طول دورهٔ طولانی سه‌ساله در این خانه‌ها و زندگی کردن با ساکنان این خانه‌ها و فهم اعمال، تجارب و روایت‌های آنان فراهم شده است (Reitz 2016). رساله‌های دکتری معماری که با راهبردهایی مثل قوم‌نگاری، پدیدارشناسی، و مطالعهٔ موردی انجام شده‌اند، از نمونه‌های تحقیقات دستهٔ دوم است. در دستهٔ سوم، محقق برای فهم موضوعی معمارانه به گذشتهٔ آن نظر می‌کند و با استفاده از داده‌های تاریخی، فهمی از اوضاع و احوال گذشته به دست می‌آورد؛ بر اساس این فهم به وضعیت کنونی موضوع نظر می‌کند تا آن را در شرایط معاصر و در محیط طبیعی‌اش بشناسد. نمونه‌های این نوع تحقیقات را می‌توان در بررسی معماری‌های بومی و کمترشناخته‌شده در نقاط مختلف جهان (مانند تایلند و اندونزی) دید (Feldman 1977; Pinijvarasin 2003; Nasongkhla 2008).

تحقیقات پرسش‌مداری که در دستهٔ سوم قرار می‌گیرند، تحقیقاتی ترکیبی هستند که از روش‌های مختلط^{۵۸} برای پیشبرد تحقیق استفاده می‌کنند. چنان‌که نمونه‌های بررسی‌شده نشان می‌دهد، برای فهم پیچیدگی‌های روابط اجتماعی و انسانی در نسبت با ظرف کالبدی آن، ترکیبی از راهبردهای مختلف تفسیری مانند قوم‌نگاری، نشانه‌شناسی، پدیدارشناسی، تحلیل گفتمان، تحلیل محتوا، مطالعهٔ موردی و بسیاری از انواع راهبردهای دیگر به کار برده می‌شوند که برای فهم جوانب مختلف حیات انسانی در حوزه‌های علوم اجتماعی و انسانی بسط یافته‌اند. در چند دههٔ گذشته، محققان به‌دنبال انسجام‌بخشی به تحقیق خود در انطباق با یکپارچگی جهان واقع بوده‌اند و از این‌رو، رویکردها و راهبردها و روش‌هایی را از حوزه‌های مختلف دانش و سنت‌های مختلف تحقیق در کنار هم به کار برده‌اند تا به پاسخ پرسش‌های خود دست یابند. روش‌های مختلط، اصطلاحی است که در حوزه‌های علوم اجتماعی و انسانی به چنین فرایندهایی اطلاق می‌شود و گروت و ونگ با عنوان راهبردهای ترکیبی^{۵۹} دربارهٔ آن سخن گفته‌اند (Groat and Wang 2013). (443)

کاربرد چنین راهبردهایی نشان از پیچیدگی‌های واقعیت‌های انسانی-کالبدی و لزوم اتخاذ رویکردی چندرشته‌ای، میان‌رشته‌ای، یا فرارشته‌ای برای فهم آن دارد. اتخاذ چنین رویکردهایی به مفهوم بازشناسی مشارکت دیدگاه‌هایی از منظر رشته‌های مختلف علوم انسانی و اجتماعی به موضوع تحقیق در فرایند آن است که در تحقیقات دکتری با اتخاذ راهبردهای بسط‌یافته در آن حوزه‌های دانش عملی می‌شود و در جهان حرفه‌ای تحقیق، گاه با مشارکت دانشورانی از حوزه‌های درگیر عملی می‌شود. پدیدار شدن چنین وضعیتی ناشی از سیری است که پیدایش علوم مختلف و شیوهٔ پاسخ‌گویی آن به فهم واقعیت داشته است.

علوم به‌طور سنتی، چون با تصور پیشرفت و توسعه گره خورده، به‌صورتی خطی توسعه یافته است و این امر سبب تقطیع دانش در تعداد بی‌شماری از رشته‌های مختلف شده است. در عین حال توسعهٔ خطی و بخشی شدن دانش سبب پیدایش روزافزون رشته‌های تازه‌ای شده است؛ تا جایی که این رشته‌ها با هم هم‌پوشانی پیدا کرده‌اند (Ramadier

424-423, 2004). به عبارتی، پدیده‌ای واحد که می‌تواند موضوع تحقیق در حوزه‌های مختلفی از علوم شود، از دریچه رشته‌های مختلف علمی از منظرهای متفاوت دیده می‌شود، درحالی‌که برای فهم پیچیدگی‌های آن پدیده، همبستگی میان این رشته‌ها ضروری است. همبستگی میان حوزه‌های مختلف دانش با اتخاذ رویکردهای میان‌رشته‌ای، چندرشته‌ای و فرارشته‌ای عملی می‌شود که با مفصل‌بندی میان رشته‌های مختلف، محقق را به فهم واقعیت‌های پیچیده نزدیک می‌کند (Ibid, 425). چنین رویکردهایی با اتخاذ راهبردهای ترکیبی در تحقیقات پرسش‌مدار دنبال می‌شود. در چکیده تحقیقات پرسش‌مدار، ناشناخته بودن موضوع تحقیق یا وجود ابهام در آن، که فرایند پرسشگری رساله را موجه می‌کند، به ترتیبی آشکار می‌شود. محقق رساله دختران، همسران و بیوه‌ها محقق با استفاده از اصطلاح «اکتشاف»^۶ تلاش کرده نشان دهد که موضوع پرسش وی، سهم نادیده زنان نجبه در حمایت از معماری، چگونه در تحقیقات مورخان معمار نادیده گرفته شده است و به همین خاطر در تحقیقش با کاوش در منابع آرشیوی، به منظور بررسی وضعیت قانونی و مالی زنان، داده‌های لازم برای پاسخ به پرسش تحقیق را فراهم کرده است (Boyington 2018)؛ کاوش در سیاق‌های متنوعی که ساکنان خانه‌های سیار در آن می‌زیند و واقعیت‌های متفاوت زیست روزمره‌شان فرایند پرسشگری محقق در رساله برپایی زندگی روزمره در خیابان را نشان می‌دهد (Reitz 2016). در رساله شارلو، محله قرن نوزدهمی ویلم‌اشتاد؛ کوراسائو محقق به دنبال فهم شیوه‌ای از بین‌رفته از معماری و زندگی در آن است و می‌کوشد با تحقیق عمیق^۷ در آرشیوها و کتابخانه‌ها به دنبال شواهد و کاوش در خاطرات کهنسالان فهمی از آن کسب کند (Pruneti Winkel 1987). در این تحقیق، پرسش از وضعیتی ناشناخته در گذشته است که معاصر با محقق و در دسترس وی نیست؛ از این رو با واریسی منابع و خاطرات به دنبال پاسخ رفته است.

پاسخ به پرسش‌های تحقیقات پرسش‌مدار، اغلب به صورت توصیف غنی و مبسوط یا روایتی منسجم است. در رساله زیبایی‌شناسی و تغییر در مناظر فرهنگی تای در مه هونگ سان، تایلند محقق با استفاده از راهبردهای قوم‌نگاری و پدیدارشناسی و نشانه‌شناسی، توصیفی مفصل از ادراکات ساکنان محلی از تغییرات زیبایی‌شناختی منظر فراهم کرده است تا به این ترتیب لزوم گنجاندن ارزش‌های محلی را در نظریه زیبایی‌شناختی موجه کند (Nasongkhla 2008). در رساله سرهم کردن زندگی در خیابان محقق گزارش مفصلی از داستان‌ها و تجربه‌های کسانی فراهم کرده است که تصمیم گرفته‌اند در جاده زندگی کنند (Reitz 2016). در رساله ستون: بررسی رشد فهم سازه‌ای در فرم معماری ۱۱۰۰-۱۸۴۰ محقق تلاش کرده تا در طول دوره‌ای بیش از هفتصد سال، ظهور و تکامل تفکر سازه‌ای را همراه با متفکران اثرگذار و اندیشه‌های آنان بررسی و روایت کند (Marsden 1991).

نتیجه

دسته‌بندی انواع تحقیقاتی که در دوره‌های دکتری معماری انجام می‌شود، به شیوه‌های مختلف میسر است. یک نوع دسته‌بندی برای تحقیقات پیشرفته در معماری، که مشخصه دوره‌های دکتری معماری است، طبقه‌بندی برحسب چگونگی انجام یا فرایند تحقیق است. فرایند تحقیق چرخه‌ای است که در انواع تحقیق، فارغ از حوزه معرفتی آن، با طرح مسئله آغاز و به یافتن پاسخی برای مسئله ختم می‌شود. با توجه به اهمیت هدف و پرسش در فرایند انجام تحقیق، چگونگی تدوین هدف و پرسش و فرایند تدقیق آن در جریان پیشبرد تحقیق، به امری مهم در حوزه‌های علوم اجتماعی و انسانی تبدیل شده است. چنین فرایندی که در گذشته خطی و صلب بود، اینک چرخشی و گردنده است و نیازمند انجام کار استادانه و ماهرانه و در عین حال خلاقیتی منضبط، مثل تولید اثر هنری یا صنعتگری است. پذیرش این نکته به معنای نبود مرجعی از پیش تعیین شده (فرضیه یا نظریه) برای طرح پرسش در چارچوب آن و بر مبنای آن و پذیرش امکان تدقیق پرسش در جریان تحقیق است. این ویژگی فرایند تحقیق، مشخصه برخی از تحقیقات معماری است که در این مقاله به عنوان تحقیقات پرسش‌مدار معرفی شده‌اند. این تحقیقات که یا هدف آن‌ها فهم و توصیف غنی و پرمایه وضعیت‌های پیچیده اجتماعی-کالبدی در جهان معاصر است که در زمره تحقیقات کیفی در معماری قرار می‌گیرند و یا فهم، توصیف و تفسیر موضوعات تاریخی معماری در حوزه‌های مختلف، اعم از بنا، مجموعه‌ها، شهرها یا موضوعات

نظری معماری و یا آن دسته از موضوعات معماری که هدفشان فهم وضعیت کنونی پدیده‌ای در جهان معماری است که انجام آن بدون شناخت گذشته آن پدیده میسر و یا کافی نیست. در این مقاله با هدف بسط و تدقیق تعریف تحقیق پرسش‌مدار، نمونه‌هایی از رساله‌های دکتری معماری صرفاً پرسش‌مدار بررسی شد. تحقیقات ترکیبی از نوع پرسش‌مدار-کاوش‌مدار، پرسش‌مدار-نظریه‌مدار، و پرسش‌مدار-مسئله‌مدار می‌توانند موضوع تحقیقات دیگری قرار بگیرند.^{۶۴} انواع ترکیبی با پرسش‌مدار از بین مشخصات آغاز تحقیق، پیشبرد تحقیق و نتیجه تحقیق پرسش‌مدار یک یا دو مورد را وام می‌گیرند؛ اما باقی مشخصاتشان وام‌گرفته از یکی از انواع کاوش‌مدار، نظریه‌مدار، و مسئله‌مدار است.

پی‌نوشت‌ها

1. interdisciplinary: مطالعات میان‌رشته‌ای فرایندی شناختی است که طی آن افراد یا گروه‌ها از دیدگاه‌های رشته‌ای مختلف بهره می‌گیرند و برای توسعه درکی جامع از مسئله‌ای غامض و با هدف به‌کارگیری آن درک در مسئله‌ای مربوط به دنیای واقعی بینش‌ها و شیوه‌های تفکرشان را باهم تلفیق می‌کنند (Repko, Szostak, and Buchberger 2016, 100).
2. multidisciplinary: در تحقیقات چندرشته‌ای، هر رشته به‌طور مستقل کار می‌کند؛ درحالی‌که در تحقیقات میان‌رشته‌ای، طیفی از دیدگاه‌های رشته‌ای برای رسیدن به نتیجه‌ای سیستمیک و فراگیر با هم تلفیق می‌شوند (Doucet and Janssens 2011, 35).
3. transdisciplinary: تقریباً چهار دغدغه اصلی در تعاریف مختلف «فرارشته‌ای» وجود دارد که نخستین آن‌ها مورد توافق اکثر تعاریف است و باقی مورد مناقشه است: نخست تمرکز بر مسائل زندگی-جهان؛ دوم فرارفتن از پارادایم‌های رشته‌ای و ادغام آن‌ها؛ سوم تحقیق مشارکتی؛ چهارم جست‌وجو برای وحدت دانش فرای رشته‌ها (Hadron et al. 2008, 29). از آنجاکه طراحی (معماری و شهری) هم رشته است و هم حرفه با دغدغه‌های اجتماعی گسترده‌تری (مانند دانش موقعیت‌مند، طراحی مشارکتی، عمل روزمره) درگیر است، بدیهی به نظر می‌رسد که شیوه‌های مختلط تحقیق بخشی از چشم‌انداز دانش باشند. به تعبیر کتاب تولید دانش فرارشته‌ای در معماری و شهرسازی، دانش «میان‌رشته‌ای» همچنان در بستر آکادمیک قرار دارد؛ اما تولید دانش «فرارشته‌ای» مستلزم تلفیقی از دانش آکادمیک و غیرآکادمیک، نظریه و عمل، و رشته و حرفه است (Doucet and Janssens 2011, 4).
4. دو کتاب مهم که در این حوزه منتشر شده است، کتاب روش تحقیق در معماری نوشته گروت (Groat) و وانگ (Wang) (۲۰۱۳) و کتاب تحقیق در معماری منظر نوشته دمینگ (Deming) و سوافیلد (Swaffield) (۲۰۱۱) به بحث فرایند تحقیق، چنان‌که در کتاب‌های روش تحقیق حوزه علوم اجتماعی مطرح می‌شود، نپرداخته‌اند و از این‌رو شیوه و فرایند انجام تحقیقات میان‌رشته‌ای در آن‌ها کاملاً روشن نیست.
5. James Snyder
6. در تحقیق کاوش‌مدار که محقق با پرسش از وضعیت ناشناخته یا منبعی ناشناخته سروکار دارد، فرضیه‌ای مطرح نمی‌شود و هدف از این تحقیقات سامان دادن به دانش انباشته در یک حوزه یا روشن کردن ابعاد حوزه‌های تازه یا ناشناخته برای فراهم آوردن امکان طرح پرسش‌ها و فرضیه‌های جدید است (ندیمی و دیگران ۱۳۹۸، ۸۷).
7. تحقیق نظریه‌مدار نوعی از تحقیق است که اساس آن، در بدایت یا در مسیر تحقیق یا در نتیجه، نظریه است (اعضای شاخه هنر و معماری گروه علوم مهندسی ۱۳۹۴، ۶۰). تحقیقات نظریه‌مدار با توجه به چگونگی کاربرد نظریه در فرایند پژوهش و نوع نظریه، اشکال مختلفی می‌یابند. این نوع تحقیق‌ها از حیث فرایند کاربرد نظریه به سه دسته نظریه‌پردازی، بسط نظریه و اعمال نظریه تقسیم می‌شوند (ندیمی و دیگران ۱۳۹۸، ۹۱).
8. در تحقیقات مسئله‌مدار، هدف محقق حل مسئله یا معضلی نظری یا عملی در حوزه‌های فنی یا مدیریتی یا طراحی است؛ در نتیجه، وی در آغاز تحقیق مسئله خود را مطرح می‌کند و فرایند تحقیق را برای یافتن راه‌حل مسئله پی می‌گیرد (اهری و دیگران ۱۳۹۹، ۲۰).
9. نمونه‌های تحقیقات ترکیبی پرسش‌مدار با سه نوع دیگر تحقیق موضوع بحث این مقاله نیست.

۱۰. فرایند انتخاب رساله‌ها در طرح پژوهشی بررسی رساله‌های دکتری معماری در دانشگاه‌های برتر جهان از حیث نوع تحقیق به این ترتیب بوده است که پس انتخاب دانشگاه‌های برتر براساس رتبه‌بندی‌های جهانی مثل Shanghai Ranking (Academic)، Times Higher Education (THE)، Ranking of World Universities or ARWU، Quacquarelli Symonds (QS)، در انتخاب رساله‌ها به‌جز رتبه‌بندی تنوع جغرافیایی دانشگاه‌ها مطرح بوده است. در انتخاب رساله‌ها از دانشگاه‌های منتخب تنوع دوره‌های دکتری معماری، موضوعات، دوره‌های تاریخی مد نظر قرار گرفته است. تعداد رساله‌های فهرست‌شده در طرح پژوهشی ۳۳۶۷ عدد بوده است و در نهایت ۳/۵ درصد (۱۰۴ رساله) از رساله‌های دکتری معماری انتخاب و بررسی شدند (ندیمی و دیگران ۱۳۹۸، ۱۸-۲۳). در این مقاله به ۱۴ رساله پرسش‌مدار استناد شده است که ۱۳ رساله همان رساله‌های منتخب طرح پژوهشی است و یک رساله‌ها هم در روند تألیف مقاله برای تکمیل بحث اضافه شده است.

۱۱. برخی از رساله‌ها به‌جای چکیده خلاصه داشتند که همان ملاک عمل قرار گرفت.

۱۲. متن معرفی صرفاً به‌منظور آشنایی بسیار مختصر خوانندگان با موضوع رساله تهیه شده است. استناد پژوهش در همه‌جا به چکیده رساله‌هاست که ممولاً از طریق وبگاه دانشگاه‌ها یا پایگاه‌های داده‌ای مانند پروکوئست در دسترس است.

13. Imancipatory

14. Programmatic Politics

15. Naturalistic

16. Hammersley

17. Case study

18. Ethnography

19. Phenomenological Study

۲۰. grounded theory study؛ مطالعه نظریه زمینه‌ای اساساً به‌نوعی با نظریه سروکار دارد یا به عبارتی، نتیجه آن چارچوبی نظری است. بنابراین نمونه‌های از رساله‌های دکتری معماری با طرح تحقیق مطالعه نظریه زمینه‌ای، اغلب در دسته ترکیبی پرسش‌مدار-نظریه‌مدار و خارج از محدوده بحث این مقاله قرار گرفته‌اند.

21. Content Analysis

۲۲. این ویژگی می‌تواند زمینه‌ساز نوعی از ترکیبی تحقیق پرسش‌مدار با نظریه‌مدار باشد.

23. Creswell and Poth

۲۴. دسته تحقیقات اکتشافی، از نظر هدف پژوهش و در کنار گونه‌های توصیفی و تبیینی، گونه‌ای از تحقیقات در علوم اجتماعی است که اغلب در ترکیب با یکی از دو گونه فوق دنبال می‌شود؛ یعنی در بسیاری از تحقیقات علوم اجتماعی ابتدا تحقیق اکتشافی دنبال می‌شود و سپس تحقیق توصیفی یا تبیینی انجام می‌شود (نیومن ۱۳۸۹، ۶۶-۶۷). بنابراین کاوش در مسئله‌ای برای روشن شدن ابعاد آن و امکان طرح پرسش روشن یکی از گام‌هایی است که در فرایند تحقیقات کیفی در معماری برداشته می‌شود؛ در این صورت ترکیبی از تحقیق اکتشافی و تحقیق توصیفی یا تبیینی دنبال می‌شود. در سال‌های اخیر، تحقیقات اکتشافی صرف در دوره‌های دکتری معماری بیشتر طراحی و انجام شده‌اند که می‌توان آن‌ها را تحقیقات کاوش‌مدار نامید. فرایند تحقیقات کاوش‌مدار به‌دلیل ماهیت تحقیق با پرسش از موضوع آغاز می‌شود؛ اما شیوه پیشبرد تحقیق و نتایج آن تفاوت دارد (ر.ک. ندیمی و دیگران ۱۳۹۸، ۳۷-۳۹).

۲۵. گان (Gunn) و فیر (Faure) می‌گویند که میان مورخان اقتصادی و جمعیت‌شناسی استفاده از روش‌های کمی بسیار متداول و بدیهی است؛ درحالی‌که در بین مورخان حوزه‌های دیگر چنین نیست (Gunn and Faure 2012, 1).

۲۶. شاید به همین دلیل است که در کتاب‌های عمومی‌تر روش‌شناسی تحقیق (مثل کتاب: Leedy and Ormord 2016) روش تحقیق تاریخی ذیل تحقیقات کیفی گنجانده شده است (Leedy and Ormord 2016, VII). حتی در کتاب‌های روش تحقیق که برای دانشجویان سطوح عالی تاریخ مثل دانشجویان دکتری تاریخ نوشته شده است هم اثری از چگونگی دنبال کردن فرایند

تحقیق و طرح پرسش یا فرضیه (چنان که در کتاب‌های روش تحقیق در علوم اجتماعی دیده می‌شود) نیست. برای مثال ر.ک.: Brundage 2007; McDowell 2002; Martha 2001
کتاب پژوهشگر نوین: روش پژوهش و گزارش که براساس شیوه تحقیق در رشته تاریخ نوشته شده و از کتاب‌های مرجع برای تحقیقات تاریخی است، هم فاقد مبحث روش‌شناسی است (بارزان و گراف ۱۳۸۵).

27. Groat and Wang
28. Gaye Tuchman
29. *Strategies of Qualitative Inquiry*
30. Denzin
31. Lincoln
32. *The Modern Solar House: Architecture, Energy, and the Emergence of Environmentalism, 1938-1959*
33. Ethnography
34. *Assembler son quotidien sur la route: une ethnographie de l'habiter mobile contemporain [Assemble his Daily Life on the Road: an Ethnography of Contemporary Mobile Habitation]*
35. *Architectural Experience in the everyday Context*
36. *The architecture of Nias, Indonesia with special reference to Bawomataluo village*
37. Exploratory
38. *Brazil According to Iphan: the Conservation of Brazilian Cultural Heritage During Gilberto Gil's Administration of Minc (2003-2008)*
39. Heritage Supply
40. *Aesthetics and change in the Tai cultural landscapes of Mae Hong Son, Thailand*
۴۱. در انتخاب رساله‌ها عمدی درباره این موضوع وجود نداشته است. دربرگرفتن تنوعی از موضوعات مطرح در رساله‌های دکتری یکی از معیارهای انتخاب رساله‌ها بوده است. رساله‌هایی با موضوعات مربوط به تاریخ معماری بخش قابل توجهی از رساله‌های دکتری معماری در دانشگاه‌های برتر جهان را تشکیل می‌داد که این تعدد به‌خودی‌خود در رساله‌های منتخب انعکاس یافته است. بااینکه این رساله‌ها ذیل اغلب انواع تحقیق جای می‌گیرند، تجمع آن‌ها ذیل نوع صرفاً پرسش‌مدار در مقایسه با تحقیقات با راهبرد کیفی به‌طور معناداری بیشتر به نظر می‌رسد. بسیاری از تحقیقات با طرح تحقیق‌های کیفی ذیل تحقیقات ترکیبی با پرسش‌مدار جای می‌گیرند (ر.ک: ندیمی و دیگران ۱۳۹۸)
42. *Leben und Werk des Architekten Roderich Fick (1886-1955) [The Architect Roderich Fick (1886-1955)]*
43. *Maids, wives and widows: female architectural patronage in eighteenth-century Britain*
44. *Scharloo: A nineteenth century quarter of Willemstad, Curaçao: historical architecture and its background*
45. *İstanbul Tarihi Yarımadası Nda Tanzimat Dönemi İdari Yapıları [The Administrative Buildings of the Tanzimat Period in the Historical Peninsula of İstanbul]*
46. *The art museums of Louis I. Kahn*
47. History of Ideas
48. *Die Konstruktion in der Architekturtheorie - Positionen und Entwicklungen von 1950 bis 2010 [The construction in the theory of architecture - positions and developments from 1950 to 2010]*
49. *The column: A study in the growth in structural understanding in architecture from 1100-1860*

50. Semistructured Interview

۵۱. photo-elicitation؛ روش استنباط عکس استفاده از عکس در مصاحبه برای ایجاد گفت‌وگوی کلامی است. عکس‌ها و تصاویر را ممکن است خود محقق یا مصاحبه‌شوندگان تهیه کرده باشند (Bignante 2010, 1). در رساله مورد بحث عکس‌ها را مشارکت‌کنندگان تهیه کرده و با خود به مصاحبه آورده‌اند (Jumsai na Ayudhya 2015).

52. Brisbane

53. *Experiences of Well-Being in Thai Vernacular Houses*

۵۴. cross-case analysis؛ تحلیل میان‌موردی روش تحقیقی است برای مقایسه شباهت‌ها و تفاوت‌های رویدادها و فعالیت‌ها و فرایندهایی که خود واحدهای تحلیل در مطالعات موردی هستند (Khan and VanWynsberghe 2008, 1).

55. Thick Description

۵۶. لیدی و ارمرد در توضیح چگونگی نظام‌مند و واجد برنامه بودن تحقیقات پرسش‌مدار که در حوزه‌های علوم اجتماعی و انسانی با نام تحقیقات کیفی شناخته می‌شوند، به نکات مهمی در پیشبرد فرایند تحقیق اشاره کرده‌اند: «آموزش کافی در شگردهای تحقیق مثل مشاهده، مصاحبه و سایر روش‌های ضروری در راستای پرداختن به مسئله تحقیق؛ آشنایی کافی با پیشینه تحقیق برای تمییز بین اطلاعات مهم از سایر جزئیات بی‌اهمیت و توانایی ایجاد نظم معنادار در میان انبوه اطلاعات که برای دیگران ممکن است آشفته به نظر برسد» (Leedy and Ormord 2016, 252). این نکات همگی به داشتن برنامه و نظام معین در پیشبرد تحقیق در مراحل مختلف آن یا به عبارتی طرح تحقیق روشن با توجه به هدف و راهبرد تحقیق اشاره دارند.

۵۷. پراساد تولید دانش در تحقیقات کیفی غیر پوزیتیویستی را به تبعیت از فلیوبرگ (Flyvbjerg, 2001) با استفاده از مفهوم تخنه (Techne) توضیح می‌دهد؛ بنابراین نحوه انجام آن را، با استفاده از این مفهوم، مانند انجام کار هنری یا صنعتگری تعریف می‌کند.

58. Mixed Methods

59. Combined Strategies

60. Eexploration

61. Deep Research

۶۲. تحقیق ترکیبی پرسش‌مدار-مسئله‌مدار در مقاله «تحقیقات مسئله‌مدار در معماری» بررسی شده است (اهری و دیگران ۱۳۹۹، ۱۹-۱۸).

منابع

- اعضای شاخه هنر و معماری گروه علوم مهندسی. ۱۳۹۴. سند راهبردی آموزش معماری دوره دکتری. فصلنامه آموزش مهندسی ایران ۱۷ (۶۸): ۴۱-۶۸. <https://doi.org/10.22047/ijee.2016.15153>
- اهری، زهرا، هادی ندیمی، صحرا عابری زاهد، فاطمه توانایی مروی، پریسا رحیم‌زاده، مریم حیدرخانی، و شیوا فلاح نجم‌آبادی. ۱۳۹۹. تحقیقات مسئله‌مدار در معماری. فصلنامه آموزش مهندسی ایران ۲۲ (۸۷): ۲۹-۱. doi: 10.22047/ijee.2020.234541.175
- بارزان، ژاک، و هنری ف. گراف. ۱۳۸۵. پژوهشگر نوین: روش پژوهش و گزارش. ترجمه مجید خیام‌دار و مریم جابر. تهران: سمت. (تاریخ اصل اثر: ۲۰۰۴)
- ندیمی، هادی، زهرا اهری، فاطمه توانایی مروی، مریم حیدرخانی، پریسا رحیم‌زاده، صحرا عابری زاهد، شیوا فلاح نجم‌آبادی، و مهنام نجفی. ۱۳۹۸. بررسی رساله‌های دکتری معماری در دانشگاه‌های برتر جهان از حیث نوع تحقیق. شاخه هنر و معماری گروه علوم مهندسی فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران.
- نیومن، ویلیام لارنس. ۱۳۸۹. شیوه‌های پژوهش اجتماعی: رویکردهای کیفی و کمی (جلد اول). ترجمه حسن دانایی‌فرد و سید حسین کاظمی. تهران: مهربان نشر.
- Barber, D. A. 2010. *The Modern Solar House: Architecture, Energy, and the Emergence of*

- Environmentalism, 1938-1959* (Publication No. 3448323) [Doctoral dissertation, Columbia University]. ProQuest Dissertations and Theses Global.
- Bignante, E. 2010. The Use of Photo-Elicitation in Field Research: Exploring Maasai Representations and Use of Natural Resources. *EchoGéo* [online]. 11, 1-35. <https://doi.org/10.4000/echogeo.11622>.
 - Brundage, A. 2007. *Going to the Sources: a Guide to Historical Research and Writing (4th ed.)*. Wheeling, IL: Harlan Davidson.
 - Burke, P. J., and S. J. Soffa. 2018. *The Elements of Inquiry: Research and Methods for a Quality Dissertation* (2nd ed.). London: Routledge.
 - Boyington, A. 2018. *Maids, Wives and Widows: Female Architectural Patronage in Eighteenth-Century Britain* [Doctoral dissertation, University of Cambridge]. University of Cambridge Repository. <https://doi.org/10.17863/CAM.18372>
 - Çelik, G. 2007. *İstanbul Tarihi Yarımadası'nda Tanzimat Dönemi İdari Yapıları* [The Administrative Buildings of the Tanzimat Period in the Historical Peninsula of İstanbul]. [Doctoral dissertation, İstanbul Technical University]. ITU Academic Open Archive. <http://hdl.handle.net/11527/3318>
 - Creswell, J. W. 1998. *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among Five Traditions*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
 - Creswell, J. W. 2014. *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*. (4th ed.). Los Angeles, CA: Sage.
 - Creswell, J.W., and C. N. Poth. 2018. *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among Five Approaches*. (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
 - Deming, M. E., and S. Swaffield. 2011. *Landscape Architectural Research: Inquiry, Strategy, Design*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
 - Doucat, I., and N. Janssens (eds.). 2011. *Transdisciplinary Knowledge Production in Architecture and Urbanism: Towards Hybrid Modes of Inquiry*. Dordrecht: Springer, 2011.
 - Feldman, J. A. 1977. *The Architecture of Nias, Indonesia with Special Reference to Bawomataluo Village* [Doctoral dissertation, Columbia University]. Ann Arbor, Michigan: University Microfilms International.
 - Flyvbjerg, B. 2001. *Making Social Science Matter: Why Social Inquiry Fails and How it can Succeed*. Cambridge: Cambridge University Press.
 - Groat, L. N., and D. Wang. 2013. *Architectural Research Methods* (2nd ed.). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
 - Gunn, S., and L. Fair. (eds.). 2012. *Research Methods for History*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
 - Hadron, G. H., S. Biber-Klemm, W. Grossenbacher-Mansuy, H. Hoffmann-Riem, D. Joye, C. Pohl, U. Wiesmann, and E. Zemp (eds.). 2008. The Emergence of Transdisciplinarity as a Form of Research. In *Handbook of Transdisciplinary Research*, 19-39, Heidelberg: Springer.
 - Hammersley, M. 2013. *What is Qualitative Research?*. London: Bloomsbury Academic.
 - Howell, M. C., and W. Prevenier. 2001. *From Reliable Sources: an Introduction to Historical Methods*.

Ithaca, NY: Cornell University Press.

- Jumsai na Ayudhya, T. 2015. *Architectural Experience in the everyday Context*. [Doctoral dissertation, Queensland University of Technology, Brisbane]. QUT ePrints. <https://eprints.qut.edu.au/90053>
- Khan, S., and R. VanWynsberghe. 2008. Cultivating the Under-Mined: Cross-Case Analysis as Knowledge Mobilization. In *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*. 9(1), Art. 34, 1-54. <http://dx.doi.org/10.17169/fqs-9.1.334>
- Leedy, P. D., and J. E. Ormrod. 2016. *Practical Research: Planning and Design* (11th ed.). Boston, MA: Pearson.
- Loud, P. C. 1990. *The Art Museums of Louis I. Kahn* (Publication No. 303839831) [Doctoral dissertation, Harvard University, Boston]. ProQuest Dissertations and Theses Global.
- Marsden, B. K. 1991. *The Column: A Study in the Growth in Structural Understanding in Architecture from 1100-1860*. (Publication No. 1795697619) [Doctoral dissertation, University College London]. ProQuest Dissertations and Theses Global.
- McDowell, W. H. 2002. *Historical Research: a Guide*. Harlow: Pearson Education.
- Meloy, J. M. 2002. *Writing the Qualitative Dissertation: Understanding by Doing* (2nd ed.) Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Möller, E. 2011. *Die Konstruktion in der Architekturtheorie - Positionen und Entwicklungen von 1950 bis 2010* [The Construction in the Theory of Architecture - Positions and Developments from 1950 to 2010] [Doctoral dissertation, Technical University of Munich]. TUM Repository. <http://mediatum.ub.tum.de/?id=1079178>
- Nasonghkla, S. 2008. *Aesthetics and Change in the Tai Cultural Landscapes of Mae Hong Son, Thailand* [Doctoral dissertation, The University of Melbourne]. Minerva Access. <http://hdl.handle.net/11343/115162>
- Newman, I., C. S. Ridenour, C. Newman, and G. M. P. Jr. DeMarco. 2003. A Typology of Research Purposes and its Relationship to Mixed Methods. In A. Tashakkori & C. Teddlie (Eds.), *Handbook of Mixed Methods in Social & Behavioral Research* (pp. 167–188). Thousand Oaks, CA: Sage.
- O'leary, Z. 2004. *The Essential Guide to Doing Research*. London: Sage.
- Paiva, M. C. 2019. *O Brasil segundo o IPHAN: a preservação do patrimônio cultural brasileiro durante a gestão de Gilberto Gil no MinC (2003-2008)* [Brazil According to Iphan: the Conservation of Brazilian Cultural Heritage During Gilberto Gil's Administration Of Minc (2003-2008)] [Doctoral dissertation, University of São Paulo]. The Digital Library of Theses and Dissertations of USP. <https://doi.org/10.11606/T.16.2019.tde-03102019-124206>
- Pinijvarasin, W. 2003. *Experiences of Well-being in Thai Vernacular Houses* [Doctoral dissertation, The University of Melbourne]. Minerva Access. <http://hdl.handle.net/11343/39475>
- Prasad, P. 2017. *Crafting Qualitative Research: Beyond Positivist Traditions* (2nd ed.). N.Y.: Routledge.
- Pruneti Winkel, P.E.E. 1987. *Scharloo: A Nineteenth Century Quarter of Willemstad, Curaçao: Historical Architecture and its Background* [Doctoral dissertation, Delft University of Technology]. TUDelft Repository. <http://resolver.tudelft.nl/uuid:ca12c728-1727-4edb-a2a1-78fabe950e31>

- Ramadier, T. 2004. Transdisciplinarity and its Challenges: the Case of Urban Studies. *Futures*, 36, 423–439. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2003.10.009>
- Reitz, L. M. 2016. *Assembler son quotidien sur la route: une ethnographie de l'habiter mobile contemporain* [Assemble his daily life on the road: an ethnography of contemporary mobile habitation] [Doctoral dissertation, École polytechnique fédérale de Lausanne]. EPFL Repository. <http://dx.doi.org/10.5075/epfl-thesis-7059>
- Repko, Allen F., Rick Szostak, and Michele P. Buchberger. 2016. *Introduction to Interdisciplinary Studies* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Schmitt-Imkamp, L. 2012. *Leben und Werk des Architekten Roderich Fick (1886-1955)* [The Architect Roderich Fick (1886-1955)] [Doctoral dissertation, Technical University of Munich]. TUM Repository. <http://mediatum.ub.tum.de/?id=1108524>

■ Question-Based Research: Interdisciplinary Studies in Architecture and the Humanities

Zahra Ahari

Associate Professor, Faculty of Architecture and Urban Planning, Shahid Beheshti University

Hadi Nadimi

Professor, Faculty of Architecture and Urban Planning, Shahid Beheshti University.

Parisa Rahim-zadeh

M.A., Iranian Architecture Studies, Faculty of Architecture and Urban Planning, Shahid Beheshti University

Maryam Heydar-khani

Ph.D., Architecture, Faculty of Architecture and Urban Planning, Shahid Beheshti University

Fatemeh Tavanaei Marvi

Ph.D. candidate, Architecture, Faculty of Architecture and Urban Planning, Shahid Beheshti University

Sahra 'Aberi Zahed

Ph.D. candidate, Human Geography, Goethe University, Frankfurt

Shiva Fallah Najm-abadi

M.Sc., Space Syntax, University College London

Although the research process in many architectural topics involves approaches and methods used in the social sciences and humanities, advancing through the architectural research process by the application of these approaches and methods has been poorly studied. This article aims to define question-based research in architecture and introduce its scope, types, and processes. It is an interdisciplinary research in which the research strategies of the social sciences and humanities are applied. This article employs the classification strategy to study and analyze a selection of doctoral dissertations in architecture from worldwide top-ranked universities. The results demonstrate that question-based research advances by developing a question rather than hypothesizing, i.e., asking about a contemporary or historical phenomenon or a relatively unknown or disorganized body of knowledge that is obscure to the researcher. There are three types of question-based research topics in terms of the researcher's relation to the questioned phenomenon: a topic relating to the past requiring examining historical data; a contemporary problem requiring data analysis from field research; or an architectural topic requiring investigation of both historical and modern conditions. The results of question-based research are mostly in the form of an extensive description or a coherent narrative.

Keywords: architectural research methods, interdisciplinary research, question-based research, doctoral dissertation

JIAS

Journal of Iranian Architecture Studies

University of Kashan

School of Architecture and Art

Vol. 24, Autumn 2023 and Winter 2024

E-ISSN: 2676-5020

24

- **Madrasas of Yazd in the Kakuyid and Atabakan Periods: Architecture and Function of Religious Schools Based on Historical Reports and Environmental Evidence**
Zatollah Nikzad, Mojtaba Mehr-‘Ali Kord-bacheh
- **Dar-ul-Ihsan Mosque and Madrasa of Sanandaj: Original Design and Architectural Alterations**
Kamyar Naqsh-bandi, Zahra Ahari, Hadi Safaei-pour
- **Question-Based Research: Interdisciplinary Studies in Architecture and the Humanities**
Zahra Ahari, Hadi Nadimi, Parisa Rahim-zadeh, Maryam Heydar-khani, Fatemeh Tavanaei Marvi, Sahra ‘Aberi Zahed, Shiva Fallah Najm-abadi
- **Lur Women’s Way of Life and the Private and Social Domains of Historic Houses of Khorram-abad during the Qajar Period**
Mozhgan Hadipour Moradi, Mas‘oud Nari Ghomi, Sanaz Rahravi Poodeh, Maryam Qasemi Sichani
- **From Nasserli to Ahvaz: Rereading the Experience of Modernity in an Iranian City during the Qajar Era**
Rouhollah Mojtahed-zadeh, Kaveh Rostam-pour, Amin Maqsudi
- **Landscape Aesthetics Based on Descriptive Poems from the Ghaznavid Era (990-1042 AD)**
Hamidreza Jayhani, Maryam Rezaiepour
- **Physical-Spatial Typology of Historical Mosques in Fars Province**
Seyyed Mohammad-Hossein Zakeri, Seyyedeh Yasaman Deh-bozorgi, Zahra Gholami Ruyin-tan
- **Assessing the Potential of Natural Ventilation in Office Spaces in Terms of Climate and Interior Design in Province Centers**
Parisa Rah-e-Haq, Zahra Sadat Zomorodian, Mohammad Tahsil-doost
- **Investigating the Role of Local Materials in the Traditional Buildings of Kashan from an Environmental Sustainability Perspective**
Babak ‘Alemi, Mehdi Momtahan, Marzieh Naderi Qomi
- **Evaluation of Indicators for Urban Heritage Integrity Using Analytic Network Process (ANP)**
Leila Moqimi, Pirouz Hanachi, Somayeh Fadai-nejad Bahram-jerdi
- **The Aesthetic of Modern Brickwork Facades of Residential Apartments in Tehran in the Last Two Decades from the Perspective of Critical Regionalism**
Milad Habibi Lialestani, Mohammad-Reza Na‘eemi, Hassan-Ali Pour-mand, Reza Afhami
- **A challenge in the relation between Salam and Islam & its effective subjective role & conclusive principal tools from these in past, present & future of Islamic art & architecture**
Mohammad Aliabadi